

MÍSTODRŽITELSKÝ DVŮR ARCIKNÍŽETE FERDINANDA HABSBURSKÉHO V PRAZE ROKU 1551 VE SVĚTLE ÚČETNÍ DOKUMENTACE

Petr V o r e l

Působení arciknížete Ferdinanda Habsburského (1529-1595), druhorozeného syna stejnojmenného krále a císaře Ferdinanda I., ve funkci místodržícího Království českého v letech 1547-1567 znamenalo významný mezník ve vytváření raně novověké šlechtické vrstvy v českých zemích i ve formování vyspělého renesančního kulturního prostředí tehdejší Prahy.¹⁾ K období pražského pobytu arciknížete

¹⁾ Nejvýznamnější poznatky o této osobnosti pro české a středoevropské dějiny nejnověji shrnul Václav BŮŽEK, *Ferdinand II. Tyrolský a česká šlechta (K otázce integrčních procesů v habsburské monarchii)*, Český časopis historický 98, 2000, s. 261-291; též viz TÝŽ, *Ferdinand II. von Tirol als Statthalter von Böhmen und die habsbische Gesellschaft in Prag. Ein Projektbericht*, Frühneuzeit-Info 12, 2001, Heft 2, s. 65-70 a TÝŽ, *Šlechta ze zemí Koruny české na habsburských dvorech v předbělhořském století*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (ed.), *Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr (1526-1740)*, Opera historica 10, 2003, s. 153-189. V citovaných pracích je uveden podrobný přehled dosavadní literatury týkající se jak osobnosti arciknížete Ferdinanda, tak obecně problematiky dvorského prostředí 16. století. Považují proto za zbytečné tuto již tak poměrně obsáhlou) analytickou materiálovou studii

Ferdinanda se dochovalo poměrně velké množství písemných pramenů; analýza některých z nich přinesla v nedávných letech významné doklady o kulturně-spoločenském významu pražského místopředsedního dvora.²⁾ Reálné fungování a technické zázemí tohoto dvora však dosud zůstávalo stranou pozornosti. Proto jsem považoval za vhodné upozornit touto studií na jeden obsáhlý pramen, který přináší pro poznání konkrétních realit pražského dvorského prostředí oné doby mimořádně podrobné informace, přestože jeho časový záběr je omezen pouze na jeden jediný rok. Jedná se o účetní dokumentaci za rok 1551,³⁾ předloženou ke kontrole Leonardem Giemngerelem, hlavním účetním arciknížete Ferdinanda.⁴⁾ Význam tohoto pramene, který dosud nebyl badatelské veřejnosti znám,⁵⁾ spočívá nejen v ohromném množství záležet citacemi početné literatury, týkající se obecně výzkumu rané novověké aristokratických dvorů; čím tak pouze v případech, kdy je to vzhledem ke zkoumaným jevům účelné.

2) Ze starších prací zvláště Jaroslav PÁNEK, *Der Adel im Turnierbuch Erzherzog Ferdinands II. von Tirol (Ein Beitrag zur Geschichte des Hoflebens und der Hofkultur in der Zeit seiner Statthaltschaft in Böhmen)*, FHB 16, 1993, s. 77-96; též viz Václav BŮŽEK, „Rytilské kratochvíle“ na místopředsedním dvoře arciknížete Ferdinanda, in: Tomáš Borovský – Libor Jan – Martin Wihoda (ed.), *Ad vitam et honorem. Profesoři Jaroslavu Mezníčkovi přátelé a žáci k pětasedmdesátým narozeninám*, Brno 2003, s. 613-622.

3) Státní ústřední archiv Praha [dále SÚA Praha], fond Komorní knihy [dále KJK], kn. č. 1898. „*Vernericht mein, Leonhardin Giemnger, der durchleuchtigst hochgebornen Fürstin unnd Herrn, Herrn Ferdinanden, Erzherzogen zu Osterreich, Phernig unnd Kuchemeister, Einmenen unnd Ausgehen in hochernemmer f. d. Phernigmansterambt, von dem Ersten tag January ditz Fünfzehnhundert unnd Ainundfünfzigstn Jar bis auf den leszen tag decemberis beneles Jars, wie volgt 1551*“.

4) Arciknížecího účetního Leonarda Giemngera z roku 1551 ztotožňuje podle mého názoru chybně se šlechticem „Gynglingerem z Knešleina“, kterému byl v Cechách udělen inkolát roku 1534. V BŮŽEK, *Šlechta ze zemí Koruny české*, s. 161. Gynglingerovo křestní jméno znělo Lorenz (nikoli Leonard) a ani mezi jeho početnými bratry nebyl nikdo s křestním jménem Leonard. Viz Šněmý české II, Praha 1880, č. 240, s. 670. Kromě toho bratři Gynglingerové z Knešleina získali šlechtický titul již majestátem krále Ferdinanda z 13. září 1547. Pokud by arciknížecí účetní Leonard Giemnger měl právo v roce 1551 užívat šlechtický predikát, jistě by tak v oficiálních písemnostech rád činil. Skutečnost, že jde o jinou rodinu, potvrzuje i existence Leonardova vlastního bratra jménem Vilém Giemnger, který se ženil v říjnu 1551 (mezi bratry Gynglingerovými nebyl žádný tohoto křestního jména). Pro potřebu této studie jsem bez podrobnější analýzy ponechal jméno účetního ve tvaru „Giemnger“, protože takto uváděl dle sledně své příjmení roku 1551 on sám (rukopis je jeho autografem).

5) Tímto rukopisem jsem se setkal před několika lety při systematickém vyhledávání pramenů k dějinám peněžního oběhu v českých zemích v 16. století. V dosavadním domácím i zahraničním historickém bádání o dějinách dvorského prostředí 16. století dosud nebyl vůbec znám; zřejmě proto, že na základě jeho uložení ve fondu Komorní knihy i podle stručného záznamu v archivním inventáři bylo možné jen obtížně odhadnout, o jak významný pramen jde.

konkrétních realit ze života dvorského prostředí, které je zde možné nalézt k mnoha oblastem badatelského zájmu (dějiny odívání, hudby, cestování apod.), ale je především cenným dokladem o samotném postupu vzniku a způsobu financování arciknížecího dvora i o peněžních prostředcích, které měl český místopředseda k dispozici. To je hlavní téma, kterému je tato studie věnována.⁶⁾

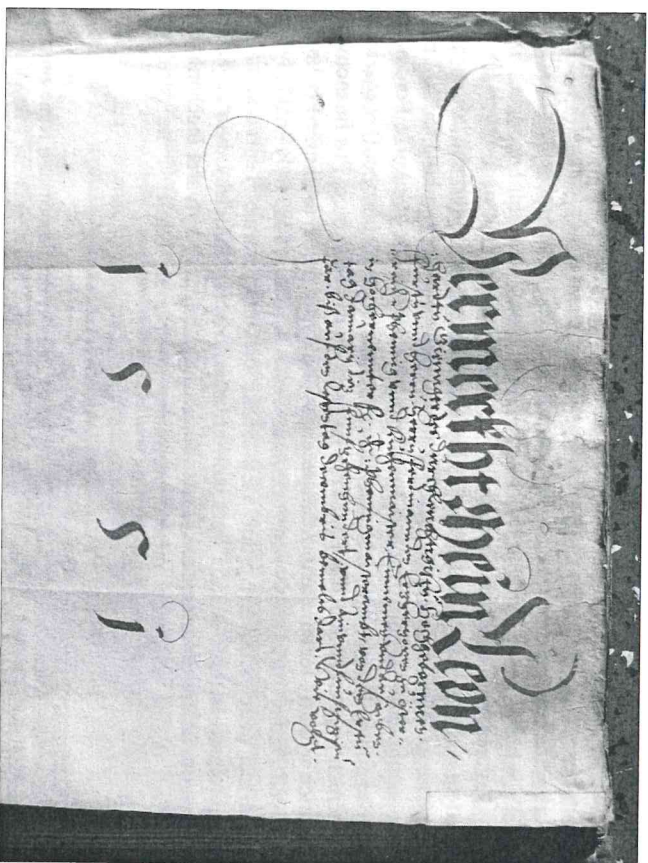
Zmíněný pramen je o to cennější, že právě pro počátek padesátých let 16. století se nedochovály hlavní účetní knihy centrální vídeňské dvorské komory; po účetním roce 1549 máme k dispozici až účetní dokumentaci k roku 1553.⁷⁾ Zprávu samostatného i z dochovaných spisů⁸⁾ je však zřejmé, že arcikníže Ferdinand zůstával (alespoň v prvních letech svého místopředsedního působení) v otázkách finančních i personálních zcela odkázán na rozhodnutí svého otce. Pro financování vlastních výdajů i technického zabezpečení svého dvora neměl arcikníže Ferdinand stanoven žádný nezávislý zdroj příjmů. Ještě v roce 1549 byly náklady na arciknížecí dvůr evidovány přímo ve vídeňské finanční centrále. Teprve až na samém přelomu let 1550 a 1551 byla pro Ferdinandův místopředsední dvůr zaváděna samostatná účetní dokumentace. Tato situace, kdy se teprve vytvářel mechanismus oddělení účetní evidence místopředsedního dvora, se odráží i na struktuře Giemngereva „počtu“ za rok 1551.

Jeho informační potenciál nebyl jako pramenový zdroj zatím využit; nepočítám-li letmá zmiňky v některých nedávných pracích autorů, které jsou na existenci tohoto pramene v jiných souvislostech upozornili.

6) Tato studie vznikla v rámci řešení projektu GA ČR, IKP 404/03/1057. K širším souvislostem měnového vývoje českých zemí v této době viz Petr VOREL, *Landesfinanzen und Währung in Böhmen (Finanz- und Münzpolitik im Spannungsfeld von Ständen und Königtum während der Regierung Ferdinands I. und Maximilians II.)*, in: Friedrich Edelmayr – Maximilian Lanzinner – Peter Rauscher (ed.), *Finanzen und Herrschaft. Materielle Grundlagen fürstlicher Politik in den habsburgischen Ländern und im Heiligen Römischen Reich im 16. Jahrhundert (= Veröffentlichungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung. Band 38)*, München-Wien 2003, s. 186-214.

7) Österreichisches Staatsarchiv Wien, Finanz- und Hofkammerarchiv, fond Hofzahlantbücher [dále ÖStA, Hofzahlantbücher]. Soubor hlavních účetních knih centrální dvorní komory, evidujících příjmy a výdaje panovníckého dvora, se dochoval v téměř souvislé řadě od roku 1543. Výjimku představuje právě pletom čtyřicátých a padesátých let 16. století; po účetním roce 1549 (kn. č. 7) se dochovaly údaje až pro účetní rok 1553 (kn. č. 8). Podrobněji k významu tohoto pramene viz Jaroslav PÁNEK, *Knihy habsburské Dvorní pokladny (Hofzahlantbücher) jako pramen k dějinám předělovořského českého státu*, in: Ladislav Soukup (red.), *Pocta prof. UUDr. Karlu Malému, DrSc. k 65 narozeninám*, Praha 1995, s. 173-181.

8) Österreichisches Staatsarchiv Wien, Finanz- und Hofkammerarchiv, fond Hoffinanzprotokolle [dále ÖStA, Hoffinanzprotokolle], kn. č. 202-205 (Reg. 1549-1551 a Exp. 1550-1551) a zvláště tamtéž, fond Hofräken, fasc. Roite Nr. 4, obsahující spisy z let 1549-1551.

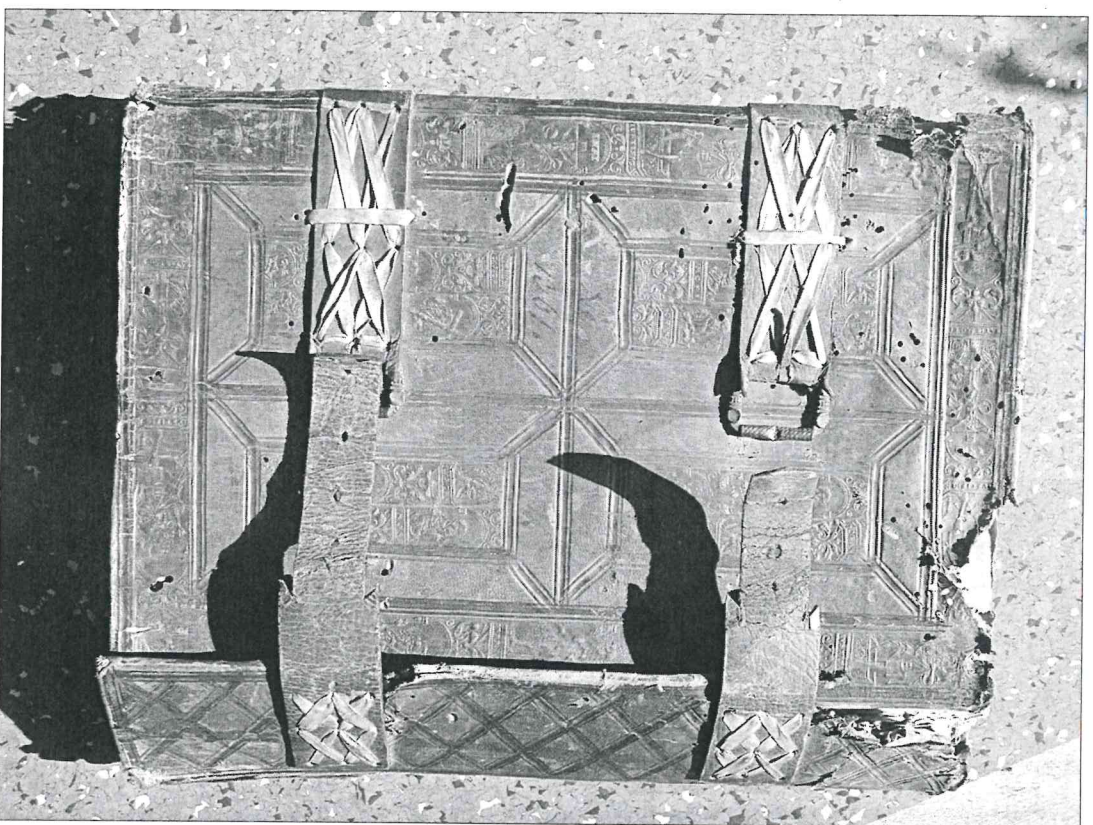
Obř. 1. Titulní list Giengerova vyučování z roku 1551
(SÚA Praha, sign. KK 1898, s. 1, foto autor)

Výše zmíněný Giengerův přehled eviduje veškeré hotovostní a hmotné příjmy arciknižecí účetní komory, převedené z hlavní dvorní pokladny v kalendářním roce 1551 (resp. od 15. 1. 1551 do 31. 12. 1551). Výdaje nejsou takto striktně časově vymezeny. Platy většího zaměstnanců dvora jsou evidovány za období třinácti měsíců (od 1. 12. 1550 do 31. 12. 1551; u mnoha zaměstnanců je výsloně uváděno, že byli přijati do služby až v té době); některé vyplácené pohledávky, zaevidované jako výdaje, jsou mnohem staršího data. Nikde v textu není uvedeno vyrovnání z předchozího „počtu“ za rok 1550 (pokladní zůstatek či pasivum). V průběhu prvního čtvrtletí roku 1551 nevykazuje Giengerův účet prakticky žádné výdaje na běžný provoz dvora, který je později zcela pravidelnou položkou, vykazovanou každý týden (jídlo, pití, otop, osvětlení). Přitom ještě v lednu 1551 vydal král Ferdinand instrukci, která měla regulovat běžné týdenní a souhrnné měsíční výdaje na provoz dvora jeho mladšího syna Ferdinanda.⁹⁾ Lze se tedy domnívat, že až do března 1551 byly tyto běžné výdaje arciknižecího dvora ještě hrazeny přímo z centrálního panovníčtého rozpočtu. Až od 11. dubna 1551, kdy arcikniže přijel znovu do Prahy (po pobytu na říšském sněmu v Augsbuřgu a poté ve Vídni), jsou v Giengerově účetní evidenci obsaženy všechny standardní výdaje, které lze u místopředsedelského dvora za jeho běžného chodu očekávat. Z těchto okolností soudím, že zmíněný Giengerův spis je prvním samostatným vyučováním hospodáření pražského arciknižecího dvora po jeho formálním účetním oddělení od dvora vídeňského. Období od prosince 1550 do března 1551 lze proto podle mého názoru považovat za poslední úsek „přechodné“ doby, kdy se pražský místopředsedelský dvůr konstituoval jako samostatný subjekt nejen po stránce personální, ale i účetní.

Mnohovrstevná Giengerova obsáhá účetní dokumentace, čítající téměř tři stovky hustě popsaných stran německého textu, působí na první pohled chaoticky, protože některé dílčí údaje se vymykají názvům nadepsaných účetních položek. Přesto však má zmíněný pramen pevnou vnitřní logiku a uspořádání, rámcově odpovídající analogickým účetním knihám vedeným ve vídeňské dvorské komoře. Účetnictví je vedeno v zásadě v peněžní jednotce „zlatý rýnský“ (1 zlatý rýnský = 60 krejcarů; 1 krejcar = 6 denárů),¹⁰⁾ ale v jednotlivých příjmových i výdajových položkách se objevují i jiné peněžní jednotky či konkrétní zlaté a stříbrné mincovní nominály, které Gienger přepočítával na zlaté rýnské.

⁹⁾ ÖSIA, Hoffinanzprotokolle, W. Nr. 204, Reg. 1551, fol. 4: „Verzeichniß was auf Erzhertzogs Ferdinanden Hofhaltung wochentlichen und monatlichen aufgang ist“.

¹⁰⁾ V případě nejdrobnějších mincí (zlomků krejcarů) je užit jako nejmenší jednotka „fenik“ nebo „schwarzer fenik“, odpovídající 1/6 krejcaru. Je tím myšlen tzv. „černý peníz“ českého měnového systému. Podrobněji k tomu viz Petr VOREL, *Měnová politika Ferdinanda I. v Čechách a ukončení ražby pražských grošů*, Český časopis historický 100, 2002, s. 265-292.

Obř. 2. Celkový pohled na zdobenou vazbu Gienngerova úctu z r. 1551 s dochovanými přezkami (SÚA Praha, sign. KK 1898, foto autor)

12

Rukopis je psán na běžném stejnorodém kancelářském papíru formátu 30,5 x 21 cm.¹¹⁾ Čítá celkem 147 folií, stránkovaných novodobě modrou pastelkou (po restaurování horního okraje několika úvodních listů bylo číslo několika stran obnoveno tužkou) v pravém vnějším rohu. První volný list není označen čísly stránek; ostatní jsou průběžně stránkované od s. 1 do s. 292, včetně několika prázdných folií. Na toto stránkování se odkazují v textu. Účetní dokumentace má formu svázané knihy,¹²⁾ opatřené částečně poškozenu¹³⁾ vazbou z hnědé kůže, bohatě zdobenu. Zadní desky jsou protaženy v překládací chlopiňe o šířce 8 cm, na které jsou umístěny dva kožené řemínky o délce 17,5 cm, sloužící k uzavření knihy. Protilehlá část řemínků o délce 23 cm je zakončena kovovými přezkami. Přechází ze zadní strany vazby na přední a je fixována k deskám pomocí křížových proužků jemně světlé kůže. Na zadní straně desek je soudobým písmem černým inkoustem doplněn letopočet ve tvaru „+ 15 51 +“.

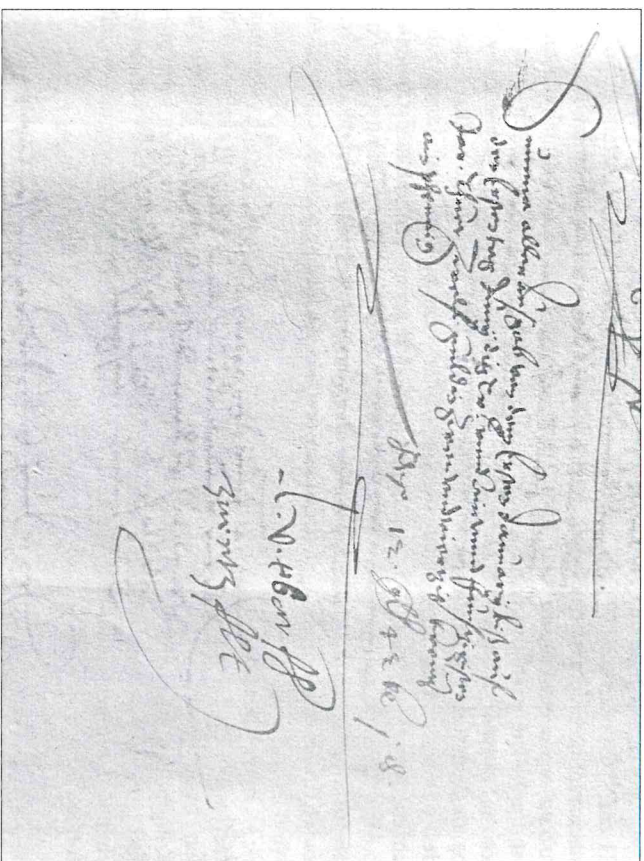
Záznamy jsou vedeny vločkovým systémem; pro každou složku je vymezena část knihy. Evidence byla vedena průběžně jednou písatskou rukou (zápisy se liší jen barvou inkoustu či velikostí písma) běžným kancelářským rukopisem. Kaligraficky zvyrazněny jsou názvy jednotlivých složek a začátky jmen nebo profesí jednotlivých zaměstnanců dvora ve vyučtování mzdových nákladů. Jde nepochybně o autograf účetního Gienngera; v mnoha případech jsou zápisy psány „ich formou“.

¹¹⁾ Na všech listech jsou výrazně zřetelné dvě svislé vodoznakové linky, dělící plochu listu na třetiny. Samotný vodoznak má tvar renesančního štítu o šířce 2 cm a výšce 1,7 cm, děleného šikmým břevnem; v obou polích takto děleného štítu je umístěna šesticípá hvězda. Tento vodoznak je umístěn vždy na stejném místě svisle uprostřed listu, vodorovně při pohledu na avers. 1 cm vpravo od levé svislé linky. Nalézáme její např. na listech, stránkovaných např. s. 1-2, 9-10, 15-16, 21-22, 23-24 a dále v knize bez zřejvého systému.

¹²⁾ Jednotlivé příjmy a výdaje za rok 1551 si Giennger v průběhu roku zapisoval na volně složené archy papíru, které nechal do výsledné podoby svázat až v prosinci 1551. Tomuto postupu odpovídá skutečnost, že jednotlivé svázané složky knihy mají různé počty folií. Nejvíce je to šesti společně provázaných dvojlístů, nejméně jen tři dvojlísty (s. 263-274). Giennger tedy šetřil papírem tak, aby při závěrečné kompletaci účtu zůstávalo co nejméně prázdných listů. Náklady na vazbu této knihy (j. KK, kn. č. 1898) vyúčtoval k 24. 12. 1551 ve výši 30 kr. Zároveň nechal koupit „rys psacho papíru na registra pro rok 52“, za který (společně s blížce neuvedenými dalšími potřebami) zaplatil 2 zl 31 kr 4 d.

¹³⁾ Desky jsou v pravé horní části a v místě uchycení řemínků vážně poškozeny dřevokazným hmyzem. Listy uvnitř desek jsou však narušeny jen minimálně a jejich čitelnost není snížena. Kožená vazba je na vnější straně předních i zadních desek bohatě zdobena; její plocha je ornamentálně členěna geometrickými výšvy, na obou stranách jsou do kůže vytlačeny renesanční figurální motivy s obecně náboženskou a humanistickou symbolikou.

13

Obr. 3. Podpis hořmistra Ludvíka z Tobaru, potvrzující správnost vyučtování nákladů na psf smečku za dobu od 1. ledna do 1. června 1551. Podpis je tvořen zkratkami: „l. v. tobar fh zuentz fh“ (tj. Ludwig von Tobar, Freiherr zu Encefeld) (SÚA Praha, sign. KK 1898, s. 169, foto autor)

Uvnitř jednotlivých složek jsou zaznamy řazeny v zásadě chronologicky (s výjimkou některých retrospektivně doplněných výdajů). Na konci stránky je obvykle proveden stránkový mezisoučet výdajů, podobně na konci měsíce je uvnitř rozsáhlejších složek prováděn měsíční mezisoučet. Správnost vyučtování některých dílčích mezisoučtů stvrzoval svým vlastnoručním podpisem nejvyšší hořmistr Ludvík z Tobaru. Z hlediska účetní správnosti jsou Giemngerovy součty a převody peněžních nominálů v zásadě správné; drobné aritmetické chyby (ve prospěch i ke škodě účtujícího) zásadně nezkrášlují celkovou bilanci.¹⁴⁾

* * *

Arciknížecí dvůr neměl žádný bezprostředně vymezený zdroj příjmů, pocházející například z výnosu nějakého dominia nebo pevně stanoveného platu. Byl plně financován panovníckou dvorní pokladnou, od které příslušní úředníci přijímali peněžní hotovost, případně konkrétní zboží určené k provozu pražského dvora. Poříbené peníze přijímal na základě vystavených kvítancí sám Leonard Giemnger.¹⁵⁾ V době pobytu královského dvora na říšském sněmu si peníze vyzvedával v Augsburgu, kde byl spolu s většinou arciknížecího dvora také přítomen. V době od 15. ledna do 7. března 1551 tak přijal Giemnger v Augsburgu pro potřebu arciknížecího dvora v šesti splátkách celkem 11 278 zlatých rýnských 19 krejcarů.

Po přesunutí královského dvora do Vídně (v dubnu 1551), s nímž dočasně putoval i arcikníže Ferdinand, si Giemnger peníze vyzvedl ve Vídni (5. dubna 1551 přijal 1 000 zlatých rýnských). V Augsburgu i ve Vídni mu příslušné částky v hotovosti v řádu několika stovek až několika tisíc zlatých rýnských vyplácel Manning Seiczen, hlavní účetní vídeňské dvorní pokladny. Konkrétní mincovní nominály nejsou uvedeny. Alespoň část peněz však byla vyplácena v tolařech, protože za pobyt v Augsburgu vykázal Giemnger účetní ztrátu, způsobenou jiným směnným poměrem.¹⁶⁾ Část peněz pravděpodobně převzal Giemnger ve zlatě, protože již

¹⁴⁾ Ze samotného Giemngerova účtu však není jasné, jakým způsobem byl pokryt vzniklý finanční schodek. Evidované hotovostní příjmy jsou totiž o 2 000 zlatých nižší než vykázané výdaje.

¹⁵⁾ KK, kn. č. 1898, s. 3-4 (příjmy od ledna do dubna 1551) a s. 7-9 (příjmy od dubna do prosince 1551).

¹⁶⁾ Během pobytu v Augsburgu platil Giemnger kromě jiných mincí také tolaře, a to v počtu 426½ kusů (kromě tolařů se běžně razily i půl- a čtvrttolaře). Ve svých účtech počítal Giemnger dle zvyklosti dvorní komory tolař jako ekvivalent 70 krejcarů. V Augsburgu však byly tolaře (v souladu s tehdy platnými měnovými opatřeními, přijatými v celofíšském rámci) počítány jako ekvivalent 68 krejcarů. Tak vznikla účetní ztráta ve výši 15 zl 25 kr. Další ztrátu, způsobenou neznalostí směnných poměrů, způsobil pokladně kuchyňský písař. Ten přijal blíž

koncem ledna platili ve zlatých korunách značné částky, související s turnajovým kláním (viz níže). Od dubna 1551 až do konce roku už peněžní hotovost vyzvedával Gienger přímo v Praze, kde mu ji vydával Hans Spiegel von Muliczhut,¹⁷⁾ renimistr českého oddělení dvorské komory. Tyto příjmové položky jsou v naprosté většině¹⁸⁾ výslovně uváděny v tolařech, které Gienger účetně převáděl na zlaté rýnské v poměru 1 tolar = 70 krejcarů = 1 zlatý rýnský 10 krejcarů. V hotovosti tak arciknížecí účetní převzal v Praze od 25. dubna do konce roku peněžní hotovost ve výši 36 260 zl 59 kr, z toho se výslovně uvádí příjem 27 223 kusů tolarů.¹⁹⁾ Skutečnost, že arciknížecí pokladna disponovala při pobytu v Čechách hlavně tolarovými ražbami, se zjevně odráží v pravidelném zaokrouhlování některých typů operativně hrazených hotovostních výdajů (dary, odměny umělcům, náhrady škod apod.) na celé toлары (v účetní hodnotě 70 krejcarů) nebo násobky této hodnoty, přepočtené na zlaté rýnské; např. 3 zl 30 kr = tři toлары v hotovosti.

Vedle peněz v hotovosti využíval Gienger také věcné příjmy,²⁰⁾ a sice jednorázovou dodávku většího množství textilií, určených k ušití oděvů pro dvorský personál.²¹⁾ Dodávka je potvrzena ke 4. září 1551,²²⁾ Gienger textilie účetně

nevedenou platbu ze švýcarského Bernu v drobných mincích (femiech) v nominální hodnotě 200 tolarů (200 „*tailern kleinspennig*“), čímž vznikla ztráta ve výši 36 kr 4 d (zúčtováno 11. 3.)

¹⁷⁾ K této osobě viz Václav PEŠÁK, *Dějiny královské české komory od roku 1527, část I. Zápisky organizace české komory za Ferdinandu I.*, Sborník Archivu Ministerstva vnitra Republiky Československé III., Praha 1930, s. 239, a též znění instrukce z roku 1548 tamtéž s. 330-358.

¹⁸⁾ Konkrétní nominál není uveden jen u kvitanci z 25. dubna a 10. května 1551, ale z přepočtu na zlaté rýnské usuzují, že šlo také o tolarové nominály. Dílčí příjmané částky jsou většinou v celých slovkách či tisících tolarů, výjimku představuje jen poslední příjmová položka z 31. prosince 1551, kde jsou kombinovány toлары s českou grošovou počtení jednotkou (bílý groš) „... *zwelf Tausent Junf hundert drey und sibenzitzig taler ain und zwanzitzig weis groschen* ...“. České bílé groše přepočítával Gienger na krejcarů v poměru 3 bílé groše = 7 krejcarů.

¹⁹⁾ Podrobněji vznik a vývoj tolarových mincí viz Petr VOREL, *Od českého tolaru ke světovému dolaru (Zrození tolaru a jeho cesta v evropském a světovém peněžním oběhu 16.-20. století)*, Praha 2003.

²⁰⁾ KK, kn., č. 1898, s. 13-15 „*Enpfang der Seidenwaar, Willen Tsch und andern Gwandt zu der K. D. meines gnedigsten herrn hofkleydung ditz xvc ainundfünzigstisn Jar.*“

²¹⁾ V červnu 1551 se arcikníže Ferdinand dotazoval svého otce krále Ferdinanda, jakou barvu určí pro šití šatů pro arciknížecí dvořany na rok 1551, viz Osta, Hofmannprotokolle, W. Nr. 204, Reg. 1551, fol. 229. Z toho usuzují, že král Ferdinand tehdy určoval v obšecni habsburských dvořanů a služebníků u dvorů jednotlivých členů rodu nějaký systém, například barevného rozlišení.

převzal od Seizena, který toto zboží zřejmě analogicky využíval jako výdajovou položku hlavní vídeňské dvorské komory.²³⁾ Fakticky textilie přebíral arciknížecí osobní a dvorský krejčí Hans Kachelin, který měl formou zvláštního partikuláře Giengerovi využívat, jak s jednotlivými druhy látky naložil. Kachelin pracoval pro habsburský dvůr již dříve, ale zřejmě nebyl před svým příchodem k pražskému dvoru přímo placeným zaměstnancem. Až ve využitování Giengerových výdajů za rok 1551²⁴⁾ se objevuje poměrně vysoká úhrada starších pohledávek mistra Hanse Kachelina za práci (*Macherlon*) vynaloženou na šití šatů pro arciknížete Ferdinanda v roce 1549, když jel na svatbu své sestry Kateřiny do Mantovy (448 zl 20 kr 2 d) a za materiál a práci na ušití oblečení dvořanům arciknížete Ferdinanda za rok 1550 (722 zl 36 kr 5 d). Tato splátka je v celkovém Giengerově vyúčtování za rok 1551 vedena jako samostatná položka (viz níže). Za ušití šatů pro dvořany na rok 1551 z výše zmíněných látek, které dvorský krejčí počátkem září 1551 přijal, si již Kachelin žádné peníze neúčtoval, protože byl za svou práci placen měsíční mzdou, stejně jako ostatní zaměstnanci.

Přehled výdajů arciknížecího dvora je formálně členěn na čtrnáct dílčích položek, výrazně disproportionálních při srovnání jejich textového rozsahu a objemu evidovaných finančních prostředků. Obsahovou analýzu celého textu komplikuje skutečnost, že účetní nebyl při evidování jednotlivých položek důsledný. Začleňoval do běžných výdajů i splátky starších dluhů arciknížete Ferdinanda nebo i krále Ferdinanda, které s provozem pražského dvora v roce 1551 nesouvisely; nesytematicky jsou zaznamenávány v odlišných položkách jak různé dary a almužny, tak zvláště peníze, vyplácené jako cestovní náhrady či stravné jednotlivým dvořanům a zaměstnancům dvora. Pro jednodušší orientaci v celém prameni však považují za

²²⁾ „*Hab ich, Leonhard Gienger, von der Kg. Khü. M. u. Rat und hofzchmeister Herrn Mangen Seizen auf Bekleidung meins gnedigstisn herrn hofgesind, als Edlkneben, Trabanten, Lagqueten und andern officier, hernachfolgende waar empfangen* ...“ Následuje výčet jednotlivých druhů textilií, jejichž množství je uváděno v loktech „na brabančskou míru“ („*sinnu ein jedes sort alles brabandß maß ist oben gemethe*“). Cena jednotlivých druhů textilií není uvedena. Jednalo se o následující textilie: dobný černý samet 173 loket, samet popelavé barvy 102 loket, obecný černý samet 186 a 7/8 lokte, běžný černý lindyš 639 a 7/8 lokte, lindyš popelavé barvy 29 loket, černý satén 160 loket, žlutá dvorská podšívka 126 loket, černá podšívka 270 loket, augsburský černý barčan 15 postavů, bílý podšívkový barčan 21 postavů 8 loket.

²³⁾ Hlavní účetní kniha vídeňské dvorské komory pro rok 1551 není dochována, ale stejnym způsobem jsou využívané nákupy textilií pro arciknížecí dvořany v roce 1549, kdy ještě nebyla pro pražský dvůr vedena samostatná účetní evidence. Lze předpokládat, že i ceny uvedených textilií byly v roce 1551 podobné, jako o dva roky dříve. Údaje k roku 1549 viz níže v textu u pozn. č. 48.

²⁴⁾ KK, kn. č. 1898, s. 147. V položce „*Ausgab auf der Hofkleydung*“ jsou uvedeny pouze dvě zmíněné splátky starší pohledávky Hanse Kachelina o celkové hodnotě 1 170 zl 57 kr 1 d.

Tab. 1. Přehled kvitancí vystavených Leonardem Gienggerem na peníze přijaté v hotovosti z centrálního rozpočtu

datum kvitance	místo přijetí peněz	vyplácející účetník	vypлаcené oběživo	přepočtená na zlaté rýnské
15.01.1551	Augsburg	Manngen Seizen, dvorský účetní	neuvedeno	2 000 zl
31.01.1551	Augsburg	tyž	neuvedeno	498 zl 59 kr
25.02.1551	Augsburg	tyž	neuvedeno	7 736 zl
03.03.1551	Augsburg	tyž	neuvedeno	343 zl 20 kr
07.03.1551	Augsburg	tyž	neuvedeno	500 zl
07.03.1551	Augsburg	tyž	neuvedeno	200 zl
05.04.1551	Videti	tyž	neuvedeno	1 000 zl
25.04.1551	neuvedeno (Praha)	Hans Spiegel von Mulczhut, rentmistr české komory	neuvedeno	2 333 zl 20 kr
10.05.1551	neuvedeno	tyž	neuvedeno	716 zl 40 kr
23.05.1551	neuvedeno	tyž	500 tolarů	533 zl 20 kr
05.06.1551	neuvedeno	tyž	3 500 tolarů	4 083 zl 20 kr
20.06.1551	neuvedeno	tyž	400 tolarů	466 zl 40 kr
15.07.1551	neuvedeno	tyž	600 tolarů	700 zl
19.07.1551	neuvedeno	tyž	2 000 tolarů	2 333 zl 20 kr
29.08.1551	neuvedeno	tyž	800 tolarů	933 zl 20 kr
05.09.1551	neuvedeno	tyž	300 tolarů	350 zl
18.09.1551	neuvedeno	tyž	neuvedeno	350 zl
23.09.1551	neuvedeno	tyž	750 tolarů	875 zl
01.10.1551	neuvedeno	tyž	800 tolarů	933 zl 20 kr
21.11.1551	neuvedeno	tyž	5 000 tolarů	5 833 zl 20 kr
31.12.1551	neuvedeno	tyž	12 573 tolarů a 21 bílých groši	14 669 zl 19 kr
celkem přijato v hotovosti v průběhu roku 1551				47 539 zl 18 kr

Vhodné uvést celkový přehled jeho formální struktury (resp. vyřádkové části, která má pro nás hlavní vypovídací hodnotu), i když podrobná analýza této účetní dokumentace přinese nakonec odlišné výsledky jak v částkách, tak v procentuálním zastoupení dílčích položek na vydávaných dvora.

Tab. 2. Celkový přehled formálního členění vyúčtování vydání architektního dvora za rok 1551

strana rukopisu	účetní položka	%	celková částka v příslušné položce (ve zlatých rýnských)
23-25	komorní výdaje na osobní potřeby architektního (Aussgab auf der Camer)	14,3	7 161 zl 56 kr 4 d
31-38	výdaje vrchního štolby na přepravu (Aussgab auf der Stadt)	21,0	10 190 zl 42 kr
43-98	služné dvoranů, úředníků a čeledí (Aussgab auf Besoldung)	39,2	19 455 zl 58 kr
103-114	kuchyňské výdaje na stravu (Aussgab auf die Kuchchen)	8,6	4 254 zl 11 kr 4 d
119-124	výdaje na nápoje (Aussgab auf den Keller)	1,9	888 zl 29 kr
127-133	výdaje na osvětlení a otop (Aussgab auf die Liechtamer)	0,9	447 zl 10 kr 1½ d
139-142	výdaje na sříbné stolní nářadí (Auf Notruf der Silberamer)	0,4	228 zl 25 kr 4 d
147	náklady na ošacení (Aussgab auf der Hofkleidung)	2,3	1 170 zl 7 kr 1 d
149-160	darů, milodary a jiné výdaje (Aussgab auf Verurungen, Gnadengeld und anders mer)	4,4	2 191 zl 9 kr ½ d
161-163	odměny (Aussgab auf Provisionen)	0,5	245 zl 54 kr 5 d
167-189	náklady na psi smečku (auf der Camerhund)	0,3	141 zl 26 kr 5 d
195-211	náklady na sokoly a ptactvo (Aussgab auf Underhaltung der Falken und Geflegel)	0,6	310 zl 55 kr 5 d
215-271	mimořádné výdaje (Extraordinari Aussgab)	4,3	2 148 zl 7 kr 4 d
275-289	cestovné a stravné (Aussgab auf Lijergelt und Zerrung)	1,3	667 zl 2 kr 4 d
celkem	celkové výdaje	100 %	49 501 zl 31 kr 2 d

Nejvýznamnější vyřádkovou položku představovaly bezesporu mzdy jednotlivým účetníkům, dvoranům a služebnému personálu. V této kapitole Gienggerova vyúčtování je uvedeno bezmála 40 % veškerých vydání dvora. Tento údaj je mírně zkreslen skutečností, že u mnoha zaměstnanců jde o plat za 13 měsíců (prosinec

1550 a celý rok 1551).²⁵⁾ Při přepočtení na měsíční mzdu by byl podíl mzdových nákladů nižší. Na druhou stranu je však nutné ke mzdovým nákladům připočíst další peníze, uváděné v jiných položkách vyúčtování jako různé služební příplaky, provize a dary jednotlivým zaměstnancům dvora, zvláště vyšším úředníkům.

Zcela samostatný problém představuje samotné personální složení místodržitelova dvora a identifikace jednotlivých osob, které dlouhodobě působily v těsné blízkosti arciknížete. Taková analýza však přesahuje záměry této dílčí studie, neboť vyžaduje údaje z mnohem delšího časového období než jen z jednoho účetního roku.²⁶⁾ Přesto jsem považoval za vhodné uvést v příloze také přesný jmenový seznam osob, které arcikníže u svého dvora zaměstnával v roce 1551 (byť jsem již neprováděl jejich přesnou identifikaci), neboť i jen tento samotný seznam může poskytnout důležité informace pro badatele zabývající se vývojem aristokracie v rané novověké habsburské monarchii. Jistou vypovídací hodnotu má i finanční ohodnocení každého ze zaměstnanců, které je výrazně odstupňováno.

²⁵⁾ Z toho usuzuji, že v předchozím účetním roce 1550 byly mzdy zaplacený jen do konce listopadu 1550. V ojedinelých případech byla v účetním roce 1551 placena mzda za službu před 30. 11. 1550, konkrétně hraběti Jeronýmu Lodronovi, který nastoupil do funkce nižšího osobního služebníka od 5. 11. 1550 (jemu byla propočtena k 31. 12. 1551 mzda za 13 měsíců a 25 dní) a Gregoru Zopplovi, který dostal zaplacenou za 14 měsíců (od 1. 11. 1551). Z toho usuzuji, že tyto dva mužové byli do stálého stavu přijati až k daným listopadovým termínům a v účetním roce 1551 jim byl doplacen i počátek služby v listopadu 1550. Výjimku tvoří zbrojník František Ligotza, kterému byl v roce 1551 uhrazen dávnou „zadrželý“ plat („*alle ausstehende Besoldung*“) za devět měsíců (po 10 z) od září 1543 do května 1544. I když to není v textu explicitně uvedeno, jde zřejmě o plat za dřívější službu u jiného z habsburských dvorů, nejspíš přímo u krále Ferdinandá (KK, kn. č. 1898, s. 73).

²⁶⁾ Otázce personálního složení dvora jsem se věnoval jen v případě několika nejvýznamnějších úředníků, kde jsem měl již k dispozici některé informace o jejich působení u dvora, získané dřívějším studiem účetních materiálů vídeňské dvorské komory. Podrobnější identifikaci většiny dvoráňů a zaměstnanců jsem však clientě neprováděl. Otázka personálního složení arciknížecího dvora je v současné době předmětem široce koncipovaného výzkumného projektu realizovaného na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích. Otázka personálního složení arciknížecího dvora je v současné době předmětem široce koncipovaného výzkumného projektu realizovaného na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích. Na základě dřívější vzájemné výměny informací s hlavním garantem tohoto projektu (prof. PhDr. Václavem Bláškem, CSC.) předpokládám, že analýzou širší pramenů zakladu (prof. PhDr. Václavem Bláškem, CSC.) dospěje jihočeský vědecko-výzkumný tým k mnohem plastičtějšímu obrazu početné skupiny osob, které vytvářely nejužší dvorská služební zázemí arciknížete Ferdinandá v počátcích jeho místodržitelstvího působení. Viz též Václav BŮŽEK, *Erzherzog Ferdinand als Statthalter von Böhmen – Residenz, Hof, Alltagsleben und Politik*, in: Wilfried Sipek (ed.), *Kaiser Ferdinand I. 1503-1564. Das Werden der Habsburgermonarchie*, Wien-Milano 2003, s. 283-295, zvláště pozn. č. 10, 13, 16, 19, 36, 43, 44 a 46 a V. BŮŽEK, *Šlechta ze zemí Koruny české*, s. 153-189, zvláště pozn. č. 24, 27, 30 a 33.

V přiloženém přehledu zaměstnanců dvora arciknížete Ferdinandá, rekonstruovaném ke konci roku 1551,²⁷⁾ jsem pro větší přehlednost jednotlivé tabulkové funkce seřadil sestupně podle výše fixního měsíčního platu, byť samotný Giengenrův seznam řadí zaměstnance podle oborů působnosti. V seznamu samotném nejsou zohledněny změny v personálním obsazení, které nastaly v průběhu roku 1551. Během účetního roku někteří dřívější zaměstnanci ze služby odešli,²⁸⁾ u několika byla služba na čas přerušena, ale byli již znovu ve stálém zaměstnaneckém poměru koncem roku 1551, proto je uvádím v tabulce.²⁹⁾ Část nižších služebníků obsazovala nově zřizovaná stálá místa až v průběhu účetního roku 1551,³⁰⁾ pouze v několika případech došlo k personální změně na místě již dříve obsazeném.³¹⁾ K větším změnám docházelo u relativně velmi dobře placených státních pacholků (5 zl měsíčně), jejichž počet byl upravován dle potřeby; v podstatě celý rok 1551 jen

²⁷⁾ Viz tab. 3. Mzdový výměr zaměstnanců pražského místodržitelství dvora arciknížete Ferdinandá (stav ku konci roku 1551).

²⁸⁾ Gabriel Dotzi sloužil za plat 30 zl měsíčně jako druhý dveřník jen do konce srpna 1551; stejně jako Andrej Than ve funkci služebníka za 10 zl měsíčně. Svou službu u dvora ukončil k 15. lednu 1551 pojezdny Anton Augustino, kterému se vyplácelo 18 zl měsíčně. Ze zdravotních důvodů ukončil službu koncem února 1551 sedlák („*Sattknecht*“) s měsíčním platem 8 zl Hanns Awer. Viz KK, kn. č. 1898, s. 48, 58, 75, 76.

²⁹⁾ Zaměstnancem arciknížecího dvora byl od prosince 1550 do konce února 1551 Martin Gutschich (z textu není zřejmé, zda je tímto termínem míněno přijetí nebo jen funkce, ale skutečně působil jako kočí) s měsíčním platem 6 zl. Od 1. března 1551 jej arcikníže ze služby propustil na žádost bližší neuvedeného španělského pána, pro kterého Martin vezl do Augsburgu zboží a koně. Když se pak arcikníže Ferdinand sám vracel z Augsburgu do Vídně, přijal Martina od 1. dubna 1551 zpět do služby. KK, kn. č. 1898, s. 81.

³⁰⁾ Antonin von Croy je placen jako komorník až od 9. března 1551; Niklas von Miltitz od 12. ledna 1551, Václav Posadovský od 30. května 1551, pašikář Peter Wandy od 1. 3. 1551; český tlumočník Matěj Mlýč od 1. ledna 1551, pomocník kaplana Kryštof Berold od 1. 1. 1551. Oba trubači, Virgilius Aquilla a Kryštof Grössel, nastoupili na svá stálá místa od 1. února 1551. Leifried Samt od 1. dubna 1551. Až od 5. srpna 1551 vstoupil do arciknížecích služeb muž jménem Mauritz Hünger s měsíčním platem 6 zl; z kontextu není jasné, zda měl působit jako spěšný posel, nebo zda jeho popis práce („*zu ainem diener bei her Fr. d. wedlanigern oder Rempfarin*“) měl nějakou přímou souvislost se sportovními kláními, která arcikníže u svého dvora organizoval. KK, kn. č. 1898, s. 49, 58, 66, 70, 82.

³¹⁾ Místo pojezdnyho obsadil po odchodu Antonia Augustino (podle jména pravděpodobně také Itál) Marco Anthoni Vordoni, který nastoupil do služby od 27. ledna 1551 s vyšším platem (20 zl měsíčně). Místo nemočeného sedláce Hnanse Aweru zaujal od 1. března bývalý státní pacholek Michal Gloger, a něhož je upřesněno, že současně jeho služby sedláce (Sattknecht) je také spřáta „*Sattknechsamit*“. Byl přímo podřízen nejvyššímu štolbovi Aloisi Lodronovi a sám odpovídal za správnou organizaci sedláni koni; dával v této záležitosti úkony kováři a zbylým čtrnácti státním pacholkům.

narústal od původních 14 až na 21 pacholků.³²⁾ Drobných změn doznala struktura pracovnicku, kteří měli na starosti arciknižecí psinec.³³⁾ Také počet stálých členů arciknižecí osobní gardy (trabantů) se zvýšil z 32 na 34.³⁴⁾

V průběhu roku 1551 též došlo k důležitmu navyšování mezd vybraným osobám. U nižších služebníků bylo výrazně navyšování platů (u některých až o 50 %) provedeno jednotně od 27. února 1551; u úředníků docházelo k navyšování platu individuálně. Jednalo se o tato navyšování: Nejvyšší školba Alois hrabě Lodron měl od 1. 3. 1551 měsíční mzdu zvýšenu z 48 zl 20 kr na celých 50 zlatých; nákupčí Hanns Dänzel dostal od 27. února 1551 přidáno měsíčně 30 krejcarů (zvýšení z 2 zl na 2½ zl); dvorský pekař Ulrich Häkl pobíral od 27. února navíc měsíčně 1 zl 40 kr (zvýšení z 5 zl na 6 zl 40 kr); sklepmistrův písař Thoman Pemeleimer si od 27. února 1551 polepšil o 30 kr (z 1 zl na 1 zl 30 kr), Georg Lauterpeckh také (od 27. 2. 1551 růst platu z 10 zl na 10 ½ zl). Hoffurier Kryštof Schnapp dostal od 1. 3. 1551 přidáno 2 zl (z 10 zl navyšování na 12 zl), pradleně Colatě de Roy se zvýšila mzda od 27. 2. 1551 z 9 zl na 10 zl měsíčně; sokolník Marx Lidl si polepšil od 27. 2. 1551 o 5 zl (z 15 zl na 20 zl). Picník Hanns Zettl dostal od 27. 2. 1551 přidáno dokonce o 7 zlatých měsíčně (růst z 8 zl na 15 zl); podobně si polepšil i kovář Jeronym Sinsella, který od 1. března pobíral měsíčně namísto 8 zl celých 13 zl. Dvěma ze čtyř kuchtičků (Hansi Fueglovi a Ambroži Milnerovi) byl od 27. února původní měsíční plat 40 kr navyšován o 20 kr, takže všichni čtyři kuchtičí pak dostávali měsíčně stejnou mzdu 1 zl. Nejvyššího zvýšení mzdy dosáhli komorník Julius Rius (od 1. 4. 1551 růst z 20 zl na 30 zl) a sám účetní Gienger, kterému vzrostl plat od 10. května 1551 z 21 zl 15 kr na 31 zl 15 kr.

³²⁾ V tab. 3 jsou zapsána jejich jména dle délky služby. V prosinci 1550 bylo ve službě 14 pacholků. Mezi nimi je uveden i Gloge, který od března povýšil na místo sedláce; v seznamu jde o prvích 13 jmen od Schwarzemberga do Reicha. Od 1. ledna 1551 byli přijati Strokamer, Welsch a David, od 1. února Dörelin. Z takto vzniklé skupiny 18 stájních pacholků byl po omezení sedláce Hanse Aweru na jeho místo povýšen Gloge. K sedmnácti zbývajícím pacholkům byli k 10. září 1551 přijati ještě další čtyři (Rege, Fingge a oba de Ailla), čímž stav stájních pacholků dosáhl výsledného počtu 21.

³³⁾ Jako stálý personál psince byli až od 1. ledna 1551 zaměstnáni jeden pacholek (*Hundknecht*) s platem 30 kr, a dva psovodi (*Hundpueben*) s platem po 20 kr. Ke konci května byl však pacholek pro lenost (*Unfleiß*) propuštěn a zbýlým psovodům byl od srpna navyšěn plat o 10 kr měsíčně. Od září byl do stavu znovu přijat zvlášť vyčleněný pacholek, takže všem třem pracovníkům psince zůstal vyměřen stejný plat 30 kr měsíčně; nejvyšší stálý plat u arciknižecího dvora. Konkrétní jména zaměstnanců psince nejsou uvedena v přehledu vyplacovaných mezd, lze je však ztotožnit s některými osobami, jimž bylo hrazeno cestovné a stravné při přepravě psů (psovodi Matěj Schlesinger a Matěj Beham; pacholek Adam).

³⁴⁾ Podrobněji viz níže pozn. č. 53.

Tab. 3. Mzdový výměr zaměstnanců pražského místodržitelského dvora arciknižecí Ferdinanda (stav ku konci roku 1551)

funkce	městní plat a počet osob	jiné přípl.	městně vypláceno	jména zaměstnanců	
nejvyšší hořmistr (<i>obrist Hofmeister</i>)	78 zl 20 kr	1	21½ zl	100 zl	Ludwig von Tobar, Freiherr zu Encefeld
nejvyšší komoří (<i>obrist Camerer</i>)	66 zl 40 kr	1		66 zl 40 kr	Jacob Khuen von Belasy
nejvyšší školba (<i>obrist Schmeiser</i>)	50 zl	1	16½ zl	66 zl 40 kr	Aloisius Graf zu Lodron
ceremoniář (<i>Saebheistr</i>)	40 zl	1		40 zl	Andre Teuffl zu Engerstorf an der Vischa
účetní a kuchmistr (<i>Phennigmeister und Kuchenneister</i>)	31 zl 15 kr	1		31 zl 15 kr	Leonard Gienger
velitel osobní gardy (<i>Haubman der Drabantengwardl</i>)	30 zl	1		30 zl	Mikuláš Vrchota z Janovic
šňátek (<i>Mundschenk</i>)	30 zl	1		30 zl	Kryštof Vachtl z Pantenova
kráječ (<i>Fuerschneider</i>)	30 zl	1		30 zl	Ruland von Thun
komoří (<i>Camerling</i>)	30 zl	3		90 zl	Antonius von Croy, Josef Hohenwarter, Jacob von Windischgraez
služebník (<i>Diener</i>)	30 zl	1		30 zl	Julius Rius
komorník (<i>Camerdner</i>)	20 zl	3		60 zl	Cristoph Ferenberger zu Egenberg; Gregor Zoppl vom Haws; Wilhelm Farwoll
truksas, stolník (<i>Truchses</i>)	20 zl	4		80 zl	Wolf Dietrich, Freiherrn von Thonhausen, Friedrich Ludwig Wallowitz, Maximilian von Lamberg zum Rotenpuechl, Petr Šarý
správce stříbrného stolního nádobí (<i>Silber Camerer</i>)	20 zl	1		20 zl	Peter Payr zu Colditz
sekretář (<i>Sekretar</i>)	20 zl	1		20 zl	Adam Schenk
kontrolor (<i>Controlor</i>)	20 zl	1		20 zl	Sebastian Vorster

funkce	měsíční plat a počet osob	jiné přípl.	měsíčně vypláceno	jména zaměstnanců
pojezdny (<i>Rosberetter</i>)	20 zl	1	20 zl	Marco Anton Vordoni
sokolník (<i>Falkner</i>)	20 zl	1	20 zl	Marx Lidl
osobní holič (<i>Leibarber</i>)	15 zl 13 kr	1	15 zl 13 kr	Wilhelm Trived
osobní kuchař (<i>Mundkoch</i>)	15 zl	1	20 zl	Andre Brenkher
picník (<i>Fuernermeister</i>)	15 zl	1	15 zl	Hannus Zell
kováč (<i>Schmidt</i>)	13 zl	1	13 zl	Iheronymus Sinzella
trubač I. (<i>Trumeter</i>)	13 zl	1	13 zl	Virgilius Aquilia
sklepník (<i>Kellerschenk</i>)	12 zl	1	12 zl	Hans Schlege
kaplan (<i>Caplan</i>)	12 zl	2	24 zl	Jacobus Pilsner, Johannes de Caualeris
úředník pro osvětlení a otop (<i>Leuchtcamerer</i>)	10 zl 30 kr	1	10 zl 30 kr	Georg Lauterpekh
trubač II. (<i>Trumeter</i>)	10 zl	1	10 zl	Kristoph Groessel
služebník (<i>Diener</i>)	10 zl	3	30 zl	Niclas von Militiz, Jeronym Graf zu Lodron, Vaclav Posadovský
pisář kuchmistra (<i>Kuechenschreiber</i>)	10 zl	1	10 zl	Jacob Hunger
dveřník (<i>Theueruelter</i>)	10 zl	2	20 zl	Gilg Roi, Johannes de Quarienti de Reales
pomoocník správce stib. nádobi (<i>Universilbercamerer</i>)	10 zl	1	10 zl	Sigmund Prokrendorffer
zbrojíř (<i>Harnischmeister</i>)	10 zl	1	10 zl	Franciscus Ligotza
dvorský pisář (<i>Hofkrieger</i>)	10 zl	1	10 zl	Cristoph Sl[eh]napp
koroptvář (<i>Huenerjaeger</i>)	10 zl	1	10 zl	Veit Herman vom Neuhaus
vřháč (<i>Weyer</i>)	10 zl	1	10 zl	Leidfrid Samt
dvorská pradlena (<i>Mund- und Hofwaschin</i>)	10 zl	1	10 zl	Colatha de Roy

funkce	měsíční plat a počet osob	jiné přípl.	měsíčně vypláceno	jména zaměstnanců
osobní pradlena (<i>Leibwaschin</i>)	9 zl	1	9 zl	Anna Farwolin
osobní a dvorský krejčí (<i>Leib- und Hofschneider</i>)	8 zl 20 kr	1	8 zl 20 kr	Hanns Kachelin
plátněř (<i>Platner</i>)	8 zl	1	8 zl	Wolf Kheser
sedlák, stájní pacholek (<i>Sattelnecht</i>)	8 zl	1	8 zl	Michal Glogge
členové osobní gardy (<i>Trabanten</i>)	8 zl	34	272 zl	32 mužů (konkrétně neuv- deni, jejich seznam z června 1549 viz výše v textu); dále Hadrian Ossekh von der Neiß, Michal Turkh
lokačové (<i>Stiftelwischer und Puxenspanner, sambt 5 Laggeien</i>)	7 zl 30 kr	5	37 zl 30 kr	(u mzdových nákladů neuv- deni jmenovitě; v jiné části výčtování doloženi: Petr de Lurana, Ambroz de Satz)
dvorský pekař (<i>Hofpekh</i>)	6 zl 40 kr	1	6 zl 40 kr	Ulrich Haehel
šermit a jízdní posel (<i>Fecher und Springer</i>)	6 zl	1	6 zl	Bernhard Spikh
pašikář (<i>Pastenkoch</i>)	6 zl	1	6 zl	Peter Wahyt
kuchník (<i>Umerkoch</i>)	6 zl	1	6 zl	Wolf Aulterperger
závodník (<i>Wedlaufer oder Remphardt</i>)	6 zl	1	6 zl	Mauritz Hunger
koři (<i>Guschl</i>)	6 zl	1	6 zl	Martin Gutschl
pacholek (<i>Stalkecht</i>)	5 zl	21	105 zl	Matheus Schwarzenberger; Diebolt Pair, Cristof Hainrich, Adam Ayrsch; Marx Nadlitz; Peter Naig; Hans Meindl; Zigmund Wispelki; Jacob Saykhl; Matheus Verich; Wolf Clement; Cristoph Reiger; Bartl Reich; Mart Stokhaner; Hans Welsch; Peter Daudi; Johan Dorelin; Simon de Rege; Michal de Finng; Hans de Ailla; Carl de Ailla Franz Condl
šrovyř (<i>Zneschrotter</i>)	5 zl	1	5 zl	

funkce	měsíční plat a počet osob	jiné přípl.	měsíčně vypláceno	jména zaměstnanců
čalouník (<i>Topesier</i>)	5 zl	1	5 zl	Martin von Yser
preceptor pátát (<i>Edelehaben Praeceptor</i>)	4 zl 10 kr	1	4 zl 10 kr	Georg Fimbler
nákupčí (<i>Einkaufser</i>)	2 zl 30 kr	1	2 zl 30 kr	Hanns Daentze
boudař (<i>Zergader</i>)	2 zl	1	2 zl	Michel Fridberger
český turočník (<i>beheimisch Fuhrmatsch und Trager</i>)	2 zl	1	2 zl	Mathaus Mlisch
pomočník kaplana (<i>Capelldiener</i>)	2 zl	1	2 zl	Kristoph Berrold
kuchař (<i>Koch</i>)	1 zl 40 kr	2	3 zl 20 kr	Marx Rumbaldus, Theronymus Slos
písař sklepníka (<i>Kellerschreiber</i>)	1 zl 30 kr	1	1 zl 30 kr	Hanns Ohoman Pernerleithner
ducháč, umyváč cinového nádobí (<i>Zinnwascher</i>)	1 zl 20 kr	1	1 zl 20 kr	Walthasar (!) Zimmerman
stříbrník, umyváč stříh. nádobí (<i>Silberwascher</i>)	1 zl	2	2 zl	Steffan Prannerger, Balthasar Schreckl
kuchleci (<i>Kuechenpueben</i>)	1 zl	4	4 zl	Haensl Hof, Georgl Meritschauer, Haensl Fuegl, Ambros Milner
nosič (<i>Trager</i>)	1 zl	1	1 zl	Cristoph Flaischer
topič (<i>Heizer</i>)	1 zl	1	1 zl	Cristoph Schreckseisen
služebník sokolníka (<i>Diener bei Falknaben</i>)	50 kr	1	50 kr	Seiffrid Ritbisch
pacholek od psů (<i>Hundknecht</i>)	30 kr	1	30 kr	(u mzdových nákladů neuve- den jmenovitě; v jiné části vyúčtování evidován jako „hundknecht“ jakýsi Adam)
psovodi (<i>Hundspueben</i>)	30 kr	2	1 zl	(u mzdových nákladů neuve- deni jmenovitě; v jiné části vyúčtování uváděn Matěj Schlesinger a Matěj Behain)
pátáta (<i>Edelehaben</i>)	bez mzdy	5	-	
Trpaslík (<i>Zwerg</i>)	bez mzdy	1	-	
celkem osob 134			měsíčně placeno	1 530 zl 58 kr

V okolí mladého arciknížete Ferdinanda působila ve čtyřicátých letech 16. století skupina důvěryhodných a králi věrných dvořanů. Jednalo se však o osoby, které zaměstnával král Ferdinand a které dle aktuální potřeby uvolňoval od svého vlastního dvora.³⁵⁾ Na tom se zřejmě nic podstatného nezměnilo ani koncem roku 1547, kdy byl tehdy osmáctiletý arcikníže Ferdinand jmenován do své první významné vadařské funkce, totiž českým mistodržícím.³⁶⁾

Mistodržitelství úřad běžně vykonával svou agendu již v dřívějších dobách, kdy byli do této funkce (většinou zároveň ve větším počtu) jmenováni šlechtici z řad nejvyšších zemských úředníků, na které král Ferdinand v době své nepřítomnosti přenesl část výkonných pravomocí. Tradiční mistodržitelská správa v českých zemích tedy nebyla na existenci mistodržitelského dvora bezprostředně závislá. Po politicky kompromisním ukončení českého stavovského odboje roku 1547 však již král nechtěl světovat výkon svých pravomocí domácím stavovským úředníkům, kterým nedůvěřoval. Novým dlouhodobějším řešením se mělo stát vytvoření stálého mistodržitelského úřadu, nově formovaného králem Ferdinandem jako součást v té době moderního byrokratického systému řízení země. Takový úřad, pověřený faktickým výkonem některých pravomocí panovníka v době jeho nepřítomnosti v zemi, měl podléhat přímo jednomu z členů habsburského rodu (jak bylo běžné i u jiných zemí), v tomto případě mladšímu královu synu, arciknížeti Ferdinandovi.

Arcikníže Ferdinand se ujal svěřeného úkolu ihned po jmenování, přičemž v počátcích jeho mistodržitelské éry je zřejmé, že působil pouze v roli pasivního vykonavatele otcových mocenských a politických záležitostí.³⁷⁾ V prvních letech mistodržitelského působení arciknížete Ferdinanda vlastně žádný pražský mistodržitelství dvůr ani fyzicky neexistoval.³⁸⁾ Byla vytvořena pouze mistodržitel-

³⁵⁾ Tak například hrabě Alois z Lodronu, vedený mezi „kmenovými“ královskými osobami služebníky s měsíčním platem 40 zlatých, byl králem Ferdinandem na deset měsíců (1. 4. 1548 – 31. 3. 1549) uvolněn na cestu s arciknížetem Ferdinandem jako jeho štolba (*Stallmeister*). V této roli se mladému arciknížeti zřejmě osvědčil, takže stejnou funkci byl pověřen i u nově vznikajícího mistodržitelství dvora pražského.

³⁶⁾ Jaroslav PÁNEK, *Starovlád opozice a její zápasy s Habsburky 1547-1577*, Praha 1982.

³⁷⁾ Nejčastějším pramenem k této problematice jsou obsáhlé kopie korespondence odeslané většinou z Prahy arciknížetem Ferdinandem jeho otci Ferdinandovi a bratru Maximilianovi, viz SÚA Praha, fond Registratura, kn. č. 163-167.

³⁸⁾ V nejnovějším krátkém shrnutí vývoje arciknížectva dvora uvádí V. BŮŽEK, *Šlechta ze zemí Koruny české*, s. 153-189 (zde s. 159), že arcikníže Ferdinand si nepozději v létě roku 1544 vyděloval na Pražském hradě samostatný dvůr, v jehož čele stál hofmistr Ludvík z Tobaru. Tato informace je bez bližšího vysvětlení přejata ze starší práce Josefa Hirna (1885). Dominikvan se, že samotnému vzniku pražského mistodržitelství dvora bude zapotřebí věnovat větší pozornost. Především považují za nutné přesně odlišit případně běžné krátkodobé pobyt mladých

telská kancelář, nalézající se mimo sféru vlády domácích stavů, jejíž úlohou bylo zprostředkování realizace mocenských záměrů krále Ferdinanda v Čechách, destabulizovaných důsledky nedávného stavovského odboje.³⁹⁾ V Praze trvale sídlil jen jeden z králových významných dvořanů, Oswald ze Schönfeldu, který měl očekávat příjezd arciknížete a obstarávat pro něj vše potřebné. K tomuto účelu jej ze svých služeb král Ferdinand vyčlenil již 10. října 1547 a za tuto službu arciknížeti mu přislibil měsíční plat 15 zlatých.⁴⁰⁾ K dispozici měl být i králov služebník Gabriel Dozzi. I s ním byla uzavřena dohoda, podle které byl od 10. října 1547 připraven k službám arciknížeti Ferdinandovi a zároveň měl na starost jedno služebné pražské. Za to mu náležely 4 zlaté měsíčně.⁴¹⁾

arciknížat na různých místech od vzniku funkčního vládního (v tomto případě mistodržitel-ského) dvora. Mladá arciknížata běžně cestovala po Evropě s doprovodem svého dvořanstva („Hofstaat“). Dokud však přislušný člen panovníckého rodu nezískal konkrétní vládní postavení (i mistodržitelské), nelze podle mého názoru o cestovním společenství, které jej provázelo, hovořit jako o „dvoře“ v mocensko-politickém významu tohoto termínu. V roce 1544 byl osamě arcikníže Ferdinand (nar. 1529) ještě nezletilý. Lze proto spíše předpokládat, že takový „dvůr“ plnil spíše úlohu výchovně-vzdělávací, stejně jako v případě ostatních dorůstajících arciknížat. U pozdějších panovníckých dvorů (tychž osob, pokud se v dospělosti dočkaly samostatné vlády, můžeme nalézt kontinuitu s „dvořem“ z dob jejich dětství, a to zřejmě zvláště v případě personálních mladých vládat se obklopoval lidmi, k nimž měl dlouholetou důvěru. Vládní (místodržitelští) dvůr však plnil jiné funkce, podobnější k tomu viz Petr VOREL, *Irchostenská rezidenční města v Čechách a na Moravě v 15.-17. století*, Pardubice 2001, s. 47-66.

³⁹⁾ Shnutí nejnovějších poznatků k problematice stavovského odboje viz Petr VOREL (red.) *Stavovský odboj roku 1547 – První krize habsburské monarchie (Sborník příspěvků z konference konané v Pardubicích ve dnech 29. a 30. září 1997)*, Pardubice-Praha 1999 a Jaroslav PÁNEK, *Kaiser, König und Ständeverolle (Die böhmischen Stände und ihre Stellung zur Reichspolitik Karls V. und Ferdinands I. im Zeitalter des Schmalkaldischen Krieges)*, in: Alfred Kohler – Barbara Haider – Christine Othner (ed.), *Karl V. 1500-1558 (Neue Perspektiven seiner Herrschaft in Europa und Übersee)*, Wien 2002, s. 393-406.

⁴⁰⁾ Schönfeld byl v této službě veden až do 16. září 1549; náklady na jeho mzdu byly vyúčtovány v rámci výdajů na arciknížeti „Hofhaltung“. Viz ÖStA, Hofzählambtbücher, kn. č. 7, fol. 64v; mzda za období od 10. 10. 1547 do 16. 9. 1549 ve výši 347 zl 30 kr přijal v Praze 7. října 1549. Tyž muž se zřejmě objevuje ve funkci sekretáře arciknížete Ferdinanda, tj. sekretáře při jeho mistodržitelském úřadu v Praze. V této funkci působil nepochybně v lednu 1551. Ve stejné době se uvádí ještě další „sekretář arciknížete Ferdinanda“, Adam Schenk, který dle mzdového vyúčtování působil v této funkci nepřetržitě od prosince 1550 do prosince 1551 (viz níže platový výměň). V jeho případě je „sekretářem“ miněna jeho funkce u dvora, nikoli u mistodržitelského úřadu. K osobě Schönfeldové (později povýšil až na místokancléře Království českého) viz Petr VOREL (ed.), *Česká a moravská aristokracie v polovině 16. století (Edice register listů bratří z Pernštejna z let 1550-1551)*, Pardubice 1997, list č. 406 na s. 230-231.

⁴¹⁾ ÖStA, Hofzählambtbücher, kn. č. 7, fol. 355. Tuto činnost vykonával Gabriel Dozzi 12 měsíců a 23 dní. Mzda za období od 10. října 1547 do 4. listopadu 1548 ve výši 51 zl 4 kr mu

Vlastní mistodržitelství dvůr bylo nutné pro arciknížete Ferdinanda vytvořit až teprve v souvislosti s jeho předpokládaným dlouhodobým usídlením na Pražském hradě. Přípravy k vybudování nového dvora započaly v Praze na jaře 1549. Tedy v době, kdy samotný arcikníže Ferdinand pobýval na cestě do severoitalské Mantovy,⁴²⁾ kde se účastnil svatby své sestry Kateřiny.⁴³⁾ Jeho fyzická nepřítomnost však nebyla tím hlavním důvodem, proč o výběru nejvyšších úředníků mistodržitelského dvora v Praze rozhodl sám král Ferdinand. Král si vhodným výběrem zkušených a věrných dvořanů zajišťoval kontrolu nad fungováním budoucího mocenského centra.

Hlavní odpovědnost za chod nově konstituovaného dvora světil král Ferdinand svému dvornímu radovi Ludvíku z Tobaru a na Enceteldu. Tento muž byl z královských služeb uvolněn po skončení říšského sněmu v Augsburgu (1548). Král jej jmenoval nejvyšším hofmistrem dvora arciknížete Ferdinanda a nejpozději na jaře 1549 jej vypravil do Prahy. Pobyt arciknížecího nejvyššího hofmistra Ludvíka z Tobaru přímo v Praze je doložen k 16. březnu 1549.⁴⁴⁾ Tento muž zůstal nejvýznamnější osobou pražského arciknížecího dvora až do své smrti, která jej

byla vyplacena v Praze 28. června 1549. Také on patřil k dlouholetým služebníkům krále; jeho věrné služby vykonávané od mládí králi (a nedávno zemřelému královně) zmiňoval arcikníže Ferdinand v přímuvě pro tohoto muže, odeslané králi z Prahy 3. listopadu 1548; poté se po nějakou dobu uplatnil přímo u pražského mistodržitelského dvora. Viz RG, kn. 163, fol. 56-56v.

⁴²⁾ Na cestu do Mantovy v roce 1549 měl arcikníže Ferdinand pochopitelně k dispozici také přislušný technický a bezpečnostní doprovod, ale ještě se nepodařilo v Praze, personálně stabilizovaný a funkčně strukturovaný dvůr. Také veškeré výdaje na tuto cestu, vyúčtované v prosinci 1549 a vyčíslené v celkové částce 9 233 zl 49 krejcarů 3 denáry a 1 pučandl, byly hrazeny z rozpočtu královského dvora. Viz ÖStA, Hofzählambtbücher, kn. č. 7, fol. 65v.

⁴³⁾ Šestnáctiletá Kateřina Habsburská (nar. 1533) byla 22. října 1549 provdána za stejné mladého mantovského vévodu Františka III. de Gonzaga. Manželství však trvalo jen velmi krátce, neboť vévoda již 10. března 1550 předčasně zemřel. O tři roky později (1553) se mladá vdova stala třetí manželkou polského krále Zikmunda Augusta. Viz Richard REIFEMSCHEID, *Die Habsburger in Lebensbildern (Von Rudolf I. bis Karl I.)*, Kreuzlingen 2000, s. 131. Viz též ÖStA, Hofzählambtbücher, kn. č. 7, fol. 69, „Erzherzogin Caterina Fertigung geen Manhua“, náklady na vypravění habsburské nevěsty do Mantovy vyšly podle tohoto účtého výkazu na více než 31 000 zl.

⁴⁴⁾ Král Ferdinand dlouhý Ludvíkovi z Tobaru za jeho dvorskou službu, vykonávanou v předchozích měsících (a ještě při králově pobytu v Augsburgu) celkem 1 138 zl 28 kr. V Praze mu bylo na splátku tohoto dluhu vydáno v během roku 1549 celkem 500 zlatých, a to ve třech splátkách (16. března, 27. června a 6. prosince 1549). Při těchto transakcích už je titulován jako „Herrn Ferdinanden Erzhertzogen obrister Hofmeister“, viz ÖStA, Hofzählambtbücher, kn. č. 7, fol. 269.

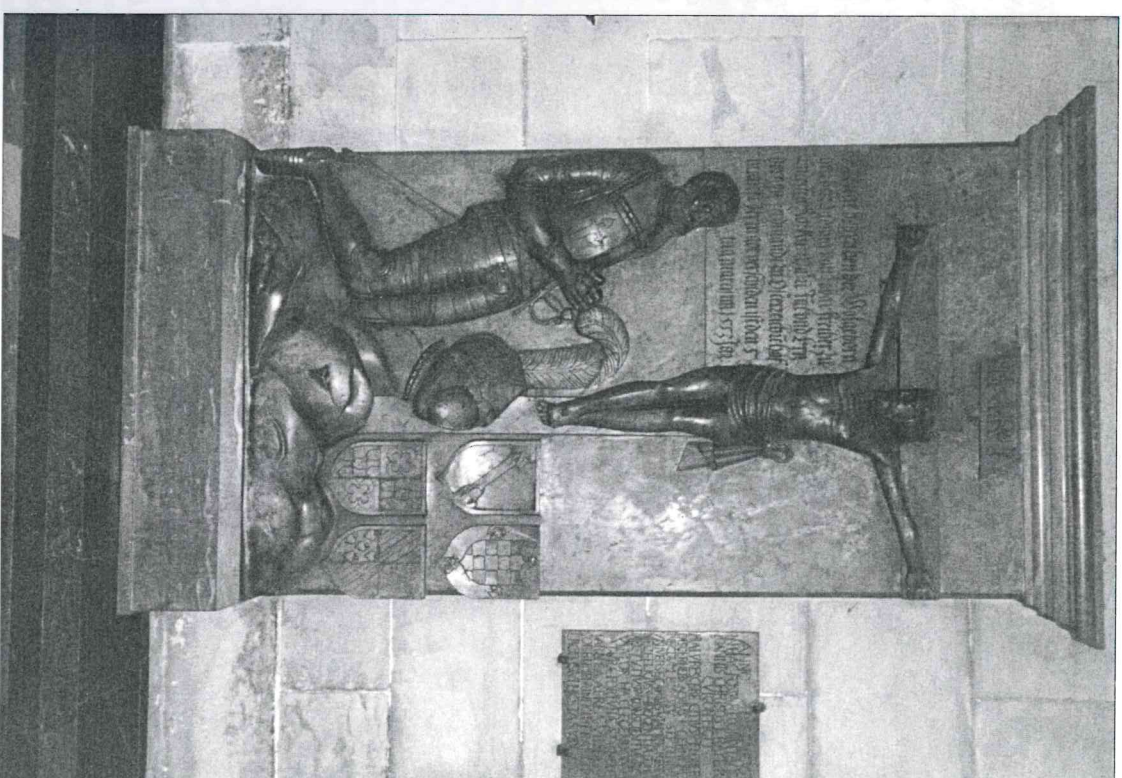
zastihla 5. března 1553 v Praze. Jeho impozantní náhrobek z červeného mramoru je umístěn v jižní boční lodi chrámu svatého Víta na Pražském hradě.⁴⁵⁾

Nejpozději v březnu 1549 byl sice již Ludvík z Tobaru uveden do funkce nejvyššího hofmistra, ale žádný místodržitelství dvůr, který by řídil, ještě neexistoval.⁴⁶⁾ Až od jara 1549 započaly intenzivnější přípravy k fyzickému vybudování místodržitelství dvora, tj. obsazení celé struktury dvořanů i úředníků a také nižšího služebného personálu (lokajů, osobní gardy aj.) a jeho náležité reprezentativnímu vyběvení.

Druhým mužem, který stál vedle nejvyššího hofmistra Ludvíka z Tobaru u zrodu nového arciknížecího dvora, byl sám autor výše citovaného finančního přehledu, Leonard Giemnger. Také on byl již nejpozději v březnu 1549 uveden do funkce hlavního účetního a správce kuchyně („*Phennigmeister und Kuchennmeister*“). V této funkci vystupoval již 15. března 1549, kdy oficiálně převzal od jáchymovského mincmistra Jakuba Puellachera 172 hřiven a 1 lot ryzího stříbra pro potřebu arciknížecího dvora. Soudím, že tento drahý kov byl určen jako surovina k výrobě

⁴⁵⁾ Vyvoji toho původně španělského rodu v zemích habsburského sousstátí nepřesně zmiňuje Alois SCHABES (ed.), *Die Vermögensverhältnisse der Freiin Susanna von Tobar Inhaberin der Herrschaft Enzesfeld 1553-1588*, Leobersdorf 1985. Stručný přehled Tobarovy kariéry shrnuje Christopher F. LAFERL, *Die Kultur der Spanier in Österreich unter Ferdinand I. 1522-1564*, Wien-Köln-Weimar 1997, s. 275n.

⁴⁶⁾ Celkové náklady na „Hofhaltung“ arciknížete Ferdinanda byly v roce 1549 vyčísleny na 26 596 zlatých 24 krejcarů 2½ denárů 2 pučandly. To je poměrně vysoká částka. Naprostou většinu z těchto výdajů však tvořily náklady na výše zmíněnou cestu do Mantovy. Přímé náklady na tuto italskou cestu vyúčtoval Giemnger až v Praze, a to dvěma kvitancemi. První z nich s datem 16. září 1549 znela na 13 029 zlatých 36 krejcarů, druhá s datem 12. prosince 1549 znela na 9 233 zlatých 49 krejcarů 3 denáry 1 pučandl. Jako výdaj na cestu do Mantovy jsou výslovně zmiňováni i náklady na doplnění výstroje a výzbroje pro harcife (tj. jezdecké plátovou ochrannou zbroj), kteří arciknížete z Innsbrucku do Mantovy doprovázeli. Účet na 590 zlatých 4 krejcarů 2 denáry, vydané k těmto účelům, předložil vídeňské dvořské komoře tyrolský hlavní účetní Ciprian Meure. Jenom tyto tři položky představují v součtu více než 22 800 zlatých. Další podstatnou částku tvořilo více než 40 kg ryzího stříbra, přijatého z jáchymovské mincovny (zřejmě ke zhotovení stolního nádobí), jehož hodnota byla v rámci celkové výše uvedené sumy vyčíslena na 1 656 zlatých 6 krejcarů. Zbývajících několik set zlatých tvořily většinou výdaje na nákup textilií, objednaných pro zhotovení jednotlivých oděvů pro arciknížecí dvořany a osobní gardu, viz níže. Z této účetní dokumentace je zřejmé, že v roce 1549 de facto ještě žádné samostatné arciknížecí dvůr neexistoval, neboť na jeho provoz nebyly vydávány téměř žádné finanční prostředky. Náklady na mzdu pro účetníky a služební personál, přijímané během roku 1549, byly zřejmě vyúčtovány až v účetním roce 1550, z něhož se analogická dokumentace nedochovala.

Obr. 4a. Náhrobek Ludvíka z Tobaru [† 3. 3. 1553] v chrámu sv. Víta na Pražském hradě. Celkový záběr (foto autor)

Obr. 4b. Náhrobek Ludvíka z Tobaru [† 3. 3. 1553] v chrámu sv. Víta na Pražském hradě. Detail obličejové prvního hofmistra místodržitelství dvora v Praze (foto autor)

stříbrného stolního nádobí.⁴⁷⁾ V květnu 1549 dodal Leonard Gienger vyúčtování za nákup textilií, určených k ušití typové shodných oděvů pro arciknízece pážata a další dvořany („...zu Beclaidung *Ellkhaben und anderer Hofgesind...*“). Černý línýš nakupoval v Praze na Starém Městě u kupce jménem Ben Jannir, sídlícího v domě U zlatého kříže. Další látky (žlutý a červený samec) nechal Gienger převézt z Florencie od firmy Amthionory; dovoz tohoto zboží do Prahy zajistil kupec jménem Bernard Píthi. U levnějších textilií, určených na podšívky, nepovažoval Gienger za nutné uvádět původ.⁴⁸⁾ Vzhledem k tomu, že drahé šaty byly jednotlivým komorníkům a pážatům šity na míru, lze předpokládat, že výběr těchto osob byl již v květnu 1549 proveden.

Další důležitou součástí vladarského dvora byla osobní garda, která měla zajišťovat bezpečnost českého místodržitelho. Král Ferdinand pro funkci velitele osobní gardy („*Hauptman der Drabantengwardi*“) arciknízece Ferdinanda vybral Mikuláše Vrchotu z Janovic, jednoho ze svých dlouholetých služebníků,⁴⁹⁾ důvěry-

⁴⁷⁾ Záznam o převzetí stříbra z 13. března 1549 je první položkou samostatného oddílu v účetní knize vídeňské dvorské komory, nazvanou „*Auf Erztzerzog Ferdinand Hoffhaltung an Parengel und Waren*“. Vzhledem k tomu, že všechny kvitance jsou přesně datovány, usuzují, že příprava k technickému zajištění fungování místodržitelství dvora skutečně započala až v září 1549. ÖSUA, Hofzählamtbücher, kn. č. 7, fol. 62-66. Jedna hřívna ryzího stříbra byla oceněna na 8 tolarů 17½ krejcarů; tolar počítán po sedmdesáti krejcarech. Hodnota výše uvedeného množství stříbra byla tedy vykázána dvorskou komorou jako výdaj v hodnotě ve výši 1 656 zlatých 6 krejcarů. V rakouském mincovnictví se tehdy používala jako základní hmotnostní jednotka tzv. „vídeňská hřívna“ (281 g; 1 hřívna = 16 lotů). Zmíněné množství 172 hřívna 1 lot Ag odpovídá v dnešní metrické soustavě 49,35 kg ryzího kovu. Viz též P. VOREL, *Od českého tolaru ke světovému dolaru*, s. 69-91.

⁴⁸⁾ Za 380¾ lokte černého sametu vydal celkem 311 zl 12 kr 3 pf 1 puč, „pražský loket“ této látky šel v Praze 21 bílých grošů (to účtoval jako ekvivalent 49 krejcarů). Florenské látky byly podstatně dražší; byly počítány v jiné jednotce, totiž na „vídeňský loket“, jeden za 2 zlaté 52 krejcarů 2 pf, celkem za látky z Florencie vydáno 226 zl 24 kr 1 pf 1 haléř. Levnější textilie na podšívky (žlutý, černý a bílý barčani) byly ceněny podstatně méně, jejich množství bylo uváděno v „brabantských loktech“, loket v ceně mezi 6 a 12 krejcarů.

⁴⁹⁾ Jako služebník krále Ferdinandova byl Mikuláš Vrchota v roce 1548 zatážen ve střední kategorii „*Diener mit 2 Pherden*“ (ji. vede dalších požitků byl na dvorské náklady vydržován jezdecký kůň pro něj i pro jeho osobního sluhu) a náležel mu měsíční plat 20 zl. Patřil do skupiny slechticů, kteří zřejmě nepobývali v královských službách trvale, ale byli najímáni jako ozbrojení doprovod při dlouhodobějších cestách. Do stejné skupiny královských služebníků tehdy náležel například Kryštof z Pantanova, Kryštof z Liechtensteina, Rutland z Thunu, Václav z Vsesovic, Jiří z Herbersteina aj. Významnější aristokraté, kteří krále na cestách také doprovázeli ve služebních funkcích, byli jako „*Diener mit 3 Pherden*“ honorováni částkou 30 zl měsíčně. Ze slechticů, spjatých s českým prostředím, se koncem čtyřicátých let 16. století v takovém postavení nacházeli například Petr Bechyně z Lážan, Hanuš

hodného a v dřívějších bojích v Uhrách osvědčeného⁵⁰ šlechtice českého původu. Jeho úkolem bylo vést velení samotné gardě i zajištění transportu a ochrany zavazadel při přejezdech arciknížecího dvora na větší vzdálenosti.⁵¹

Arciknížecí „ochranku“ tvořila osobní garda v počtu 32 mužů. Část z nich byli zřejmě ozbrojenci, kteří se osvědčili v roce 1549 při Ferdinandově cestě do Mantovy, neboť se zpětnou platností se arcikníže ještě v dubnu 1550 u krále přimlouval, aby jeho trabantům bylo vyhověno v žádosti o příplatek na stravné za tuto cestu.⁵² Na rozdíl od urozených komorníků či osobních služebníků, kteří většinou byli příslušníky šlechtického stavu, tvořili osobní gardu zřejmě mladíci prostého původu, alespoň jejich jména tomu nasvědčují. Jmenovitě nejsou sice konkrétní gardisté, sloužící v osobní stráží již koncem roku 1550, ve vyúčtování za rok 1551 uvedeni, jmená všech 32 členů Ferdinandovy první osobní gardy však máme dochována z roku 1549, kdy jim byly na míru šitý uniformy („*ordhere Hofclaydung auf das 49 Jar*“).⁵³ Jejich platové zatížení bylo velmi slušné (8 zl měsicně), navíc

z Oppersdorfu, Jan Lev z Rožmitálu a na Blatné či Albrecht Berka z Dubé. U královského dvora byla Mikulášovi Vrchotový služba placena do 15. 1. 1549; někdy poté byl ustanoven hejmanem pražské osobní gardy arciknížete Ferdinandanda. V této funkci se výslovně uvádí již v červnu 1549. Viz ÖSA, Hofzahnambücher, kn. č. 7, fol. 63-63v, 345-354 (Vrchotový znám na fol. 348).

⁵⁰) Dlouholeté Vrchotovy služby u královského dvora a také jeho dřívější aktivní účast na bojích v Uhrách výslovně zmiňoval arcikníže Ferdinand v listu z 22. dubna 1550, kterým se v světo otce přimlouval k Vrchotové žádosti o zvýšení služeb. Tato žádost byla zřejmě vyhověna, takže jako velitel arciknížecí osobní gardy měl Vrchotova podstatně vyšší plat, a to 30 zlatých měsíčně. Viz SÚA Praha, fond Registra, kn. č. 163, fol. 108.

⁵¹) Tuto jeho roli dokládá korespondence z roku 1550, podle které chtěl Vojtěch z Pernštejna nechat prostřednictvím Mikuláše Vrchotový odeslat (společně s arciknížecími zavazadly) ze západočeského Mostu do švábského Augsburgu zapečetěnou truhlu s peněžní hotovostí. Viz P. VOREL (ed.), *Česká a moravská aristokracie*, list č. 366 z 11. prosince 1550 na s. 204-205; též viz list č. 351 na s. 198-199.

⁵²) SÚA Praha, fond Registra, kn. č. 163, fol. 108v.

⁵³) Seznam těchto trabantů (v dílčích variantách psaní jejich jmen odlišně) viz ÖSA, Hofzahnambücher, kn. č. 7, fol. 63-63v a 174v. Jména konkrétních osob jsou v německém textu psána foneticky, z některých lze usuzovat na český původ (např. Vaclav Pivo, Jan Želazný, Ondřej Voják, Zikmund Roček či Petr Kubulka). Jako gardisté v „osobní ochrance“ arciknížete Ferdinandanda v červnu 1549 působili: Heinrich Pognner (zvaný také Eicheler), Vecz von Napurp, Georg Valleser, Michl Vorrath, Georg Strannegger, Andre Weylhaubt, Georg Heinhamer, Wemel Prewo, Balthausser Westendorffer, Peter Müller, Albrecht Hofmeister, Balthausser Lang, Cristoph Huscchempeth, Cassian Freidenreich, Hans Haugwitz, Mathes Wenner, Hanns Hofmann, Franz Hageener, Hanns Zelesny, Adrian von der Neyß, Georg Schilling, Panngraz Wielandt, Michel Loohtainer, Georg Sachsinger, Amdeas Woyach, Georg Wendler, Leopold Sannndperger, Christoph Wenig, Sigmund Roczegk, Franncz Sarcliam, Wolf Khiser von

destavali příplatky při zvláštních cestách (jako listovní poslové apod.). V průběhu roku 1551 byl oficiální stav arciknížecích gardistů rozšířen o dvě osoby, které však plnily zvláštní poslání.⁵⁴

I když technické přípravy a zajišťování personálu probíhaly od jara 1549, za dobu skutečného vzniku samostatného místodržitelského dvora arciknížete Ferdinandanda je možné označit až 4. září 1549. Teprve tehdy vydal král Ferdinand zvláštní instrukce i pro níže postavené úředníky, jako byli šolba, kuchmistr, sklepník, číšník, nákupčič a další, jejichž úkolem bylo zajišťovat každodenní chod dvora.⁵⁵ Tím byla teprve personální struktura dvora dotvořena; její symbolické završení se odrazilo i v tom, že k 16. září 1549 král Ferdinand mohl uvolnit z dvorské služby u arciknížete Ferdinandanda svého dvořana Osvalda ze Schönfeldu, který povýšil na sekretáře u pražského místodržitelského úřadu.⁵⁶

Také většina vyšších úředníků takto vytvářeného dvora pocházela přímo z původních dvořanů krále Ferdinandanda nebo z řad jejich nejbližších příbuzných. Ondřej Teuffl z Engenstorfu působil před jmenováním do funkce arciknížecího stolníka u královského dvora jako kráječ („*Fuerschneider*“); jeho měsíční plat 40

Bamberg a Peter Khubulka. Předposlední z výše uvedených trabantů, Wolf Khiser, se později uplatnil u arciknížecího dvora jako platnět, viz studie, citovaná v pozn. č. 109, s. 299.

⁵⁴) K 1. březnu 1551 byl mezi gardisty přijat Hadrian Ossek wan der Neyß, který však obvykle nepobýval spolu s ostatními členy arciknížecí osobní ochranky, ale hlídal v Praze arciknížecí inventář v době nepřítomnosti dvora. Na jeho stavu bylo proto zvlášť vypláceno Hansi Hofmannovi měsíčně od 2 do 4 zl. Druhým gardistou, přijatým do stavu v průběhu roku 1551, byl Michal Türk, který na svou stálou službu u arciknížecího dvora trpělivě čekal. Arcikníže jeho služeb příležitostně využíval za týdenní plat 1 zl („*wochenlicher underhaltung bis er mit gelegnem dienst der zue er zu brachen ist*“). Takto byl zaměstnáván 9 týdnů od 29. 11. 1550 do konce března 1551 a pak znovu 30 týdnů od 29. 4. do 15. 11. 1551. Až 19. listopadu 1551 složil slavnostní přísahu věrnosti arciknížeti a byl přijat za regulérního gardistu s prvním měsíčním platem 8 zl. Některé „čekatelé“ se však pravidelné služby nedočkali. Kryštof Echard z Minichova maršle toužil po nějaké službě u arciknížecího dvora, ale nezbylo na něj žádné místo. Arcikníže jej poslal zpět domů, ale z milosti mu 20. dubna 1551 vyplatil dva tolaary. KK, kn. č. 1898, s. 84-85, 95.

⁵⁵) ÖSA Wien, Finanz- und Hofkammerarchiv, fond Hoffmannprotokolle, kn. č. 202 (Reg. 1549-1550), nefoliováno, evidováno chronologicky, 4. 9. 1549 – regest instrukcí vydaných úředníkům arciknížete Ferdinandanda (*Stalmeister, Kuchmeister, Controllors, Kellerschenk, Mindschenk, Koch, Liechcamerer, Einkarter und Kuchenschichtler*). Tehož dne byla vydána samostatné instrukce pro Sebastiana Forstera, vedoucího kontrolního úřadu (*Controllambt*) při dvoře arciknížete Ferdinandanda. Do služby tehdy také nastoupil jako správcе arciknížecí sříbné komory Georg von Spaur, který však zřejmě zanedlouho zemřel. Nevyplacená mzda za září a říjen 1549 ve výši 40 zlatých byla poukázána jeho dědicům až ve vyúčtování roku 1551 (KK, kn. č. 1898, s. 55-56).

⁵⁶) Viz výše pozn. č. 40.

zlatých mu zůstal zachován.⁵⁷⁾ Nejvyšší komoří Jakub Khuen von Belasy byl blízkým příbuzným solnohradského arcibiskupa; nejvyšší štálmistr hrabě Alois z Lodronu byl bratrem králova štálmistra z téhož rodu. Další členové místodržitelského dvora pocházeli většinou ze šlechtických rodů z dědičných habsburských zemí, které se v uplynulých dvou desetiletích uplatnily v dvorských službách; často se jednalo o mladší sourozence dvořanů krále Ferdinanda nebo arciknížete (krále) Maxmiliána (Thun, Windschgrätz aj.). Několik šlechticů v nižších funkcích mohlo být (soudě dle příjmení) původu španělského,⁵⁸⁾ podobně jako nejvyšší hofmistr Ludvík z Tobaru, případně italského.

Původ v českých zemích lze identifikovat⁵⁹⁾ jen u několika málo dvořanů či služebníků. Z významných domácích panských rodů zde není zastoupen nikdo. Chystané umístění mladého Vojtěcha z Pernštejna do služeb arciknížete Ferdinanda bylo na Vojtěchovu žádost zrušeno již v roce 1550, i když ještě v průběhu roku 1551 se o této eventualitě ve vzájemné korespondenci mezi Pernštejnými a králem Ferdinandem hovořilo. Giengerova účetní dokumentace však prokazuje, že fakticky Vojtěch z Pernštejna u tohoto dvora v roce 1551 nepobýval. Na počátku místodržitelského působení arciknížete Ferdinanda působil v jeho službách také litoměřický probošt Jan Hasenberger z Milešovic, dříve preceptor arciknížete Karla. Tento významný český prelat mešťanského původu (původním příjmením Horák), kterého se král Ferdinand pokoušel od roku 1545 v rámci svého úsilí o obnovení pražského arcibiskupství prosadit na post arcibiskupa, cestoval s arciknížecím dvorem do Augsburgu. Ještě koncem roku 1550 mu Habsburkové dlužili za předcházející služby poměrně vysokou částku 343 zl 20 kr. Část těchto peněz ve výši 282 zl 30 kr mu stačil v Augsburgu vyplatit královský rentmistr Mangel Seizen, krátce poté však Hasenberger počátkem roku 1551 v Augsburgu zemřel. Pro zbyvajících služně zemřelého litoměřického probošta se do Augsburgu vypravil jeho bratr Matěj Horák, který částku 60 zl 30 kr přijal 23. března 1551 od Leonarda Giengera.⁶⁰⁾ Dříve ve

⁵⁷⁾ ÖSIA, Hofzahnambücher, kn. č. 7, fol. 248v.

⁵⁸⁾ Mezi Španěly doloženými v habsburských službách v té době jsem však kromě samotného hofmistra Ludvíka z Tobaru nikoho z uvedených nenalezl, viz Ch. F. LAFERL, *Die Kultur der Spanier*, s. 209-288.

⁵⁹⁾ Jména osob jsou v tomto prameni psána německy ve fonetické podobě, přičemž z kolen jedinotlivých jmen (a to zvláště místních jmen) je zřejmé, že Leonard Gienger neuměl česky, ani neznal žádný ze slovanských jazyků užívaných v jižní části dědičných habsburských zemí. Některé osoby jsou uváděny ve vydávání bez predikátu, i když šlo o šlechtice. Je tedy možné, že podrobnější analýzou personální struktury dvora bude počet šlechticů z domácího prostředí upřesněn. Viz pozn. č. 26.

⁶⁰⁾ KK, kn. č. 1898, s. 94. Gienger si však vykázal jako vlastní vydáv i částku 282 zl 30 kr, které Hasenbergerovi zaplatil Seizen. Tato nelogičnost není v textu vysvětlena.

službách arciknížete působil jako truksas také východočeský šlechtic Kryštof Rohmhap ze Suché. Počátkem prosince 1548 však požádal o propuštění, protože se zamyšlel oženit. O jeho místo se úspěšně ucházel Ruland z Thunu.⁶¹⁾

Z domácích rytířských rodů zde měli nejvýznamnější funkci výše zmíněný velitel osobní gardy Mikuláš Vrochota z Janovic⁶²⁾ a osobní číšník („*Mundschenk*“) Kryštof Vachtl z Pantenova. Mezi lépe placenými služebníky figuruje také „*Wenzl Posadowskhi*“, kterého je zřejmě možné ztotožnit s českým šlechticem Václavem Posadowským z Posadova,⁶³⁾ s jistou mírou pravděpodobnosti se podobně pod jménem jednoho z truksasů („*Peter Schaeine*“) může skrývat český šlechtic Petr Satný ze Satného.

* * *

Leonard Gienger fungoval jako hlavní účetní, u kterého se scházely všechny větší výdajové parikulaře. Nemesl tedy odpovědnost za všechny výdaje arciknížecího dvora. Samostatně evidovali své výdaje především arciknížecí nejvyšší komorník Jakub Khuen von Belasy a arciknížecí nejvyšší štolba hrabě Alois Lodron. V jejich případě Gienger evidoval většinou jen peníze, které jim oproti kvitancím v průběhu roku 1551 vydal; samotné zúčtování prováděli Belasy i Lodron zvlášť.

Tak víme, že na komorní výdaje, ze kterých se hradily osobní potřeby arciknížete Ferdinanda, převzal nejvyšší komoří v osmi splátkách celkem 7 161 zlatých 56 krejcarů 4 denáry, tedy přibližně sedmínu ročního rozpočtu arciknížecího dvora. Nic bližšího nám tato položka bohužel neříká.

⁶¹⁾ RG, kn. č. 163, fol. 59.

⁶²⁾ Domáci původ tohoto šlechtice zřejmě jen opomněl Václav BŮŽEK, *Šlechta ze zemí Koruny české*, s. 162.

⁶³⁾ Vedle českého křesťanlo jména a fonetické shody příjmení pro to hovoří i skutečnost, že při jedné z loveckých výprav v okolí Poděbrad vyplatil Gienger 9. srpna 1551 1 zl 10 kr (tedy zřejmě tolar) spropitného poslu, který přinesl arciknížecí darům několik sokolů od „starého Posadowského“. V žádném jiném případě není u jmen v účetní evidenci zmíněných uveden takový věkový atribut. Ize se tedy domnívat, že u dvora byl obecně znám také „mladý Posadowský“. Značné vysoké spropitné, které nechal arciknížec vyplatit poslu, také svědčí o tom, že dárcé nebyl bezvýznamnou osobou. Z příslušníků rodu Posadowských do okruhu takových šlechticů náležel tehdy snad jen Jan Posadowský z Posadova a na Dohozimě, hejman knížectví opavského. Viz P. VOREL (ed.), *Česká a moravská aristokracie*, č. 357, s. 200-201.

Tab. 4. Přehled převodů peněžní hotovosti od účetního Leonarda Giengera nejvyššímu komorníku Jakubu Khuenovi von Belasy v průběhu roku 1551 na základě vydaných kvitancí

datum kvitance	částka
15. 1. 1551	500 zl
24. 2. 1551	1 598 zl 36 kr 4 d
7. 3. 1551	500 zl
10. 4. 1551	1 000 zl
13. 10. 1551	200 zl
20. 10. 1551	863 zl 20 kr
29. 11. 1551	500 zl
31. 12. 1551	2 000 zl
celkem	7 161 zl 56 kr 4 d

Účetní partikuláře nejvyššího školby Aloise Lodrona byly předkládány průběžně celý rok. Vyšší výdaje vykazují v průběhu prvních tří měsíců roku 1551, tedy v době pobytu arciknížete na říšském sněmu v Augsburgu a při zpáteční cestě do Vídně a odtud do Čech. Jedná se pravděpodobně hlavně o výdaje na přesuny dvora na větší vzdálenosti, tedy náklady na jízdní a dopravní koně, vozy, ubytování po cestě apod. (za leden až březen dohromady 4 073 zl 30 kr). Z této položky je nejlépe patrné, jak ohromné náklady představovaly dlouhodobější cesty dvora. Během jednoho čtvrtletí pohltily tyto náklady bezmála desetinu ročního rozpočtu arciknížecího dvora; celkové roční výdaje nejvyššího školby na dopravu a provoz stájí dosahovaly pětiny celkového ročního rozpočtu dvora.

Z kvitancí je však zřejmé, že v praxi působil jako výkonný správce stolmistrovského úřadu („*Stalmisterambhwenwaler*“) jeden z komoří (v tomto případě Josef Hohenwarter), který na místě Aloise Lodrona zajišťoval běžný provoz. Na běžné potřeby provozu stájí se tak v průběhu roku 1551 na základě kvitancí vydalo celkem 9 686 zl 30 kr (viz tab. 5).

Tab. 5. Přehled převodu peněžní hotovosti od účetního Leonarda Giengera na běžný provoz úřadu nejvyššího školby v průběhu roku 1551 na základě vydaných kvitancí

datum kvitance	částka	přijal
9. 1. 1551	408 zl 20 kr	Alois Lodron
13. 1. 1551	700 zl	tyž
23. 1. 1551	300 zl	tyž
28. 1. 1551	300 zl	tyž
25. 2. 1551	1 000 zl	tyž
5. 3. 1551	700 zl	tyž
8. 3. 1551	300 zl	tyž
20. 3. 1551	365 zl 10 kr	tyž
17. 4. 1551	200 zl	tyž
24. 4. 1551	116 zl 40 kr	Josef Hohenwarter
8. 5. 1551	200 zl	tyž
9. 6. 1551	100 zl	tyž
29. 6. 1551	200 zl	tyž
15. 7. 1551	200 zl	tyž
19. 7. 1551	100 zl	tyž
19. 7. 1551	150 zl	tyž
31. 7. 1551	161 zl 40 kr	tyž
11. 8. 1551	182 zl	tyž
11. 8. 1551	373 zl 40 kr	tyž
31. 8. 1551	200 zl	tyž
18. 9. 1551	200 zl	Alois Lodron
21. 9. 1551	200 zl	tyž
26. 9. 1551	828 zl 20 kr	Josef Hohenwarter
1. 10. 1551	200 zl	Alois Lodron
29. 10. 1551	200 zl	tyž
31. 10. 1551	200 zl	tyž
24. 11. 1551	200 zl	tyž
30. 11. 1551	200 zl	tyž
15. 12. 1551	200 zl	tyž
24. 12. 1551	430 zl 40 kr	tyž
30. 12. 1551	700 zl	tyž
celkem	9 686 zl 30 kr	

Do položky „*Ausgab auf der Staal*“ uvedl účetní Gienger ještě několik dalších výdajů na nákup zvířat a dalších potřeb, které byly placeny přímo z jeho rozpočtu a nebyly tudíž zahrnuty v partikulářích úřadu nejvyššího štolby. Jednalo se o tři částky:

1) 150 zl, které proplatil Gienger Antoniu Marco Vordonninu, pojedlnému arciknížecího dvora, za mladého hřebce. Koupil jej, když jel s poštovní zprávou do Neapole. Z vyúčtování, provedeného k 25. 5. 1551, nejsou okolnosti této cesty patrné.

2) 120 zl zaplatil Gienger 16. listopadu 1551 za nákup osmi mladých hříbat, koupěných od hraběte Eka ze Salmu a jeho bratří. Nákup zprostředkovali Zikmund Lodron, nejvyšší štolba krále Ferdinand (bratr arciknížecího nejvyššího štolby Aloise Lodrona) a Andreas Than, někdejší služebník arciknížete Ferdinanda.⁶⁴⁾

3) 234 zl 12 kr proplatil Gienger přímo Aloisi Lodronovi na základě partikuláře (ten však není přiložen), dokládajícího jeho vydání na výrobu a zakoupení různých potřeb, pořizovaných před odjezdem arciknížete na minulé říšský sněm v Augsburgu. Účet byl proplacen až 22. listopadu 1551, i když se jednalo o výdaje z počátku roku, když byl arcikníže v Mostě, dále při cestě Lodrona z Mostu do Prahy a pak do Augsburgu. Zvláště je zmíněn nákup pěti stanů („*finf Zelter*“), které štolba koupil na minulé trhu v Linci.⁶⁵⁾

* * *

Konkrétní údaje o jednotlivých nakoupených položkách nemáme k dispozici ani u kuchyňských výdajů a výdajů sklepmistra, ani u nákladů na osvětlení a otop. Tyto tři výdajové položky byly účtetně evidovány formou běžných týdenních přehledů výdajů, které příslušný úředník Giengerovi pravidelně předkládal k proplacení.

Přehledy týdenních výdajů tvořily zřejmě přílohu Giengerovy účetní dokumentace, stejně jako dříve kvitanice nejvyššího komorníka a nejvyššího štolby, zmiňované výše. Do celkového přehledu tak Gienger uváděl pouze výsledné částky, aniž by považoval za potřebné upřesňovat, co se za ně koupilo. Tyto tzv. týdenní počty byly účtovány v pravidelných intervalech, proto bylo možné všechny tři položky

⁶⁴⁾ Andreas Than je veden jako zaměstnanec dvora arciknížete Ferdinandu v době od 1. 12. 1550 do 31. 8. 1551 s měsíční mzdou 10 zl, viz KK, kn. 1898, s. 58. Neuvádím jej v tabulce 3, protože koncem roku 1551 již nebyl ve služebním poměru k arciknížeti.

⁶⁵⁾ Vyznamu limeckých tůň pro české prostředí se věnoval Václav BŮŽEK, *Die Linzer Märkte und die Kultur am Hofe der letzten Rosenberger*, Historisches Jahrbuch der Stadt Linz 1989, s. 11-44.

zpracovat do jedné přehledné tabulky.⁶⁶⁾ Pravidelně vykazování těchto nákladů však začíná až od dubna, neboť první třetímu roku strávil arciknížecí dvůr na cestách, kde byly náklady na stravu a ubytování hrazeny jinak. Týdenní interval je pravidelný (sedmidenní), pouze čtvrtý účetní týden v každém měsíci (s výjimkou února) je vždy delší o dva nebo tři dny, aby mohl být celý kalendářní měsíc účtem uzavřen.

Tab. 6. Běžné týdenní výdaje na provoz pražského arciknížecího dvora v roce 1551

termín	kuchyňské výdaje na potraviny			sklepné	osvětlení a otop
	fádné	minofádné	celkem		
1.2.-28.2.	-	-	-	-	27 zl 21 kr 1 d
16.3.-11.4.	77 zl 35 kr 2 d	8 zl 16 kr 4 d	85 zl 52 kr	16 zl 10 kr 2 d	-
11.-18.4.	127 zl 20 kr 4 d	3 zl 46 kr 1 d	131 zl 6 kr 5 d	20 zl 6 kr	9 zl 45 kr
19.-26.4.	332 zl 125 kr	20 zl 27 kr 1 d	352 zl 52 kr 1 d	16 zl 26 kr 2 d	
26.-31.4.	60 zl 40 kr 5 d	4 zl 29 kr 5 d	65 zl 10 kr 4 d	11 zl 26 kr 4 d	
1.-8.5.	67 zl 16 kr 1 d	1 zl 28 kr 2 d	68 zl 44 kr 3 d	16 zl 31 kr 1 d	1 zl 58 kr
8.-15.5.	63 zl 10 kr	1 zl 8 kr 5 d	64 zl 18 kr 4 d	10 zl 23 kr	27 zl 8 kr
15.5.-22.5.	72 zl 41 kr 3 d	36 kr	73 zl 17 kr 3 d	14 zl 27 kr 2 d	2 zl 14 kr
22.5.-1.6.	152 zl 35 kr 1 d	2 zl 3 kr 4 d	154 zl 38 kr 5 d	26 zl 47 kr 1 d	135 zl 25 kr
1.6.-8.6.	126 zl 34 kr 2 d	2 zl 13 kr 4 d	128 zl 48 kr	16 zl 40 kr 2 d	1 zl 50 kr
8.6.-15.6.	78 zl 50 kr 3 d	2 zl 56 kr 4 d	81 zl 47 kr 1 d	54 zl 35 kr	1 zl 46 kr
15.6.-22.6.	95 zl 58 kr 3 d	8 zl 36 kr 3 d	104 zl 35 kr	16 zl 30 kr 2 d	1 zl 43 kr
22.6.-30.6.	162 zl 17 kr	3 zl 57 kr 4 d	166 zl 14 kr 4 d	28 zl 13 kr	5 zl 29 kr
1.7.-8.7.	87 zl 34 kr	6 zl 39 kr	94 zl 13 kr	18 zl 17 kr 2 d	1 zl 38 kr
8.7.-15.7.	96 zl 8 kr 4 d	6 zl 17 kr	102 zl 25 kr 4 d	18 zl 21 kr 2 d	2 zl 24 kr
15.7.-22.7.	86 zl 16 kr 4 d	5 zl 48 kr	92 zl 4 kr 4 d	26 zl 56 kr 2 d	2 zl 10 kr
22.7.-31.7.	93 zl - kr 4 d	5 zl 23 kr	98 zl 23 kr 4 d	22 zl 16 kr	3 zl 35 kr
1.8.-8.8.	90 zl 38 kr 5 d	2 zl 19 kr 2 d	92 zl 58 kr 1 d	18 zl 13 kr	2 zl 28 kr
8.8.-15.8.	92 zl 1 kr 3 d	8 zl 51 kr 3 d	100 zl 53 kr	26 zl 36 kr 2 d	2 zl 51 kr
15.8.-22.8.	66 zl 11 kr	2 zl 56 kr 4 d	69 zl 7 kr 4 d	18 zl 44 kr 3 d	2 zl 20 kr
22.8.-31.8.	40 zl 23 kr 4 d	6 zl 52 kr 4 d	148 zl 16 kr	25 zl 46 kr 2 d	4 zl 13 kr
1.9.-8.9.	114 zl 6 kr 4 d	17 zl 42 kr 4 d	131 zl 49 kr 2 d	25 zl 48 kr 1 d	2 zl 56 kr

⁶⁶⁾ Viz tab. 6. Běžné týdenní výdaje na provoz pražského arciknížecího dvora v roce 1551.

termín	kuchynské výdaje na potraviny			sklepné	osvětlení a otop
	řádné	minofádné	celkem		
8.9.-15.9.	93 zl 53 kr	23 zl 9 kr	117 zl 2 kr	27 zl 15 kr 1 d	3 zl 20 kr
15.9.-22.9.	101 zl 11 kr 2 d	5 zl 11 kr 1 d	106 zl 22 kr 3 d	24 zl 35 kr	3 zl 40 kr
22.9.-31.9.	107 zl 9 kr 4 d	6 zl 19 kr	113 zl 28 kr 4 d	59 zl 42 kr 1 d	5 zl 36 kr
1.10.-8.10.	123 zl 10 kr	10 zl 52 kr 3 d	134 zl 2 kr 3 d	22 zl 47 kr 3 d	4 zl
8.10.-15.10.	95 zl 26 kr 3 d	6 zl 44 kr 5 d	101 zl 51 kr 2 d	38 zl 44 kr 3 d	4 zl 58 kr
15.10.-22.10.	96 zl 28 kr 5 d	10 zl 34 kr 5 d	107 zl 3 kr 4 d	33 zl 37 kr	5 zl 26 kr
22.10.-31.10.	114 zl 22 kr 4 d	10 zl 3 kr 1 d	124 zl 25 kr 5 d	37 zl 6 kr 3 d	25 zl 38 kr
1.11.-8.11.	122 zl 32 kr 2 d	12 zl 1 kr 3 d	133 zl 33 kr 5 d	13 zl 45 kr	3 zl 56 kr
8.11.-15.11.				19 zl 54 kr 3 d	5 zl
15.11.-22.11.	91 zl 20 kr 5 d	4 zl 26 kr	95 zl 46 kr 5 d	28 zl 13 kr 2 d	5 zl 36 kr
22.11.-30.11.	153 zl 27 kr 4 d	8 zl 27 kr 2 d	161 zl 55 kr	25 zl 54 kr 5 d	100 zl 30 kr 4 d
1.12.-8.12.	64 zl 56 kr 2 d	4 zl 18 kr	69 zl 14 kr 2 d	17 zl 27 kr	6 zl 4 kr
8.12.-15.12.	127 zl 46 kr	7 zl 15 kr 4 d	135 zl 1 kr 4 d	24 zl 8 kr 4 d	5 zl 40 kr
15.12.-22.12.	63 zl 11 kr 4 d	6 zl 8 kr 3 d	69 zl 20 kr 1 d	18 zl 2 kr 3 d	5 zl 24 kr
22.12.-31.12.	145 zl 42 kr 1 d	14 zl 29 kr	160 zl 11 kr 1 d	27 zl 43 kr	17 zl 24 kr
celkem	3 684 zl 23 kr 4 d	272 zl 49 kr 4 d	3 957 zl 13 kr 1 d	852 zl 11 kr 2 d	441 zl 26 kr 5 d

U kuchyňských výdajů se tak obecně uvádí, že byly využity na nákup potravin pro kuchyni arciknížecího dvora, u kterého měli všichni zaměstnanci stravu zdarma.⁶⁷⁾ Tento základní princip je velmi dobře dokumentovatelný v těch případech, kdy některý z úředníků či služebníků pobýval mimo dvůr a nemohl se u dvora zdarma stravovat – pak mu vznikl nárok na peněžní plnění („stravné“).

V době arciknížecího pobytu v Augsburgu jeho dvorská kuchyň nevykazovala žádné pravidelné výdaje. Pouze byl doplněn kuchyňský inventář nákupem velkého množství měděného nádobí, které dodal augsburský měšťan a měditepec Bartolo-

⁶⁷⁾ Josef HRDLIČKA, *Hodovní stіл a dvorská společnost. Strava na aristokratických dvorech v raně novověkých českých zemích*, České Budějovice 2000 (=Monographia historica I), *TYŽ, Rituel stolování na raně novověkých aristokratických dvorech v českých zemích*, in: V. Bůžek – P. Král (ed.), *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku*, České Budějovice 1999 (=Opera historica 7), s. 619-653; *TYŽ, Potraviny, stolování a jídelničky na raně novověkých aristokratických dvorech v českých zemích (Ke stavu a perspektivám výzkumu každodenní kultury)*, Český časopis historický 98, 2000, s. 18-47; *TYŽ, Slavnosti stolování na aristokratickém dvoře v raném novověku*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (ed.), *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku*, Opera historica 8, s. 293-314.

měj Rieger. Vzhledem ke skutečné velkému množství měděného nádobí (mělo celkovou hmotnost 7 centůřů 4,5 funtu), za které Gienger 9. ledna 1551 zaplatil 123 zl 17 kr, lze předpokládat, že se dvorská kuchyň teprve připravovala ke svému pravidelnému chodu.⁶⁸⁾ Vybavení kuchyňné bylo dále v Augsburgu doplněno o dvě nové zamykatelné truhly, za které dostali truhlář a zámečník zapláceno 23. února 1551 dohromady 12 zl 22 kr. Tyž den dostal zapláceno i augsburský zámečník Bernard Stachel 6 zl 14 kr za různé drobnosti, které dělal pro arciknížecí kuchyň (zvlášť je zmíněna železná šběračka). Do kuchyňských účtů připsal Leonard Gienger i svou starší pohledávku ve výši 30 zl 45 kr 3 d, která s provozem arciknížecí kuchyňné nesouvisela. Jednalo se o peníze, které předchozího roku (1550) zaplatil v Benátkách za ovoce a sýr, kupované pro osobní kuchyň krále Ferdinanda, jež mu dosud nebyly proplaceny.⁶⁹⁾

Po odjezdu arciknížecího dvora z Augsburgu pokračoval sám arcikníže s králem do Vídně. Část jeho dvořanů a služebníků však již směřovala do Prahy, kam tato skupina dorazila 16. března. Pro ně začala kuchyň v omezeném rozsahu již vařit, ale náklady na tento první měsíc jejího pražského provozu byly velmi nízké. Druhá část dvora pokračovala s arciknížetem v cestě do Vídně, kde pobývali u královského dvora. Počátkem dubna pak z Vídně vyjeli do Vídeňského Nového Města, na zámek Laxemburg (od dob císaře Maximiliana I. středisko dolnorakouského dvorského sokolnictví)⁷⁰⁾ a na jiná místa (konkrétně neuvedeno), aby pak pokračovali směrem ku Praze. Za stravu během desíti dnů na této cestě (od 2. dubna) vydali 44 zl 25 kr. Do Prahy pak arcikníže se svými dvořany dorazil 11. dubna 1551 na večeři.

Pravidelný provoz kuchyňné pražského arciknížecího dvora započal až od 11. dubna 1551 a trval nepřerušeně až do konce roku. Výjimku tvoří první polovina

⁶⁸⁾ Soubor měděných kuchyňských nádob, koupených tehdy pro dvorskou kuchyni, čítal 32 hmců na vaření a dalších menších nádob o hmotnosti 4 centůře 2 funty (225,14 kg; 1 centůř = 100 funtů; 1 funt = 560,06 g), viz Helmut KAHNT – Bernd KNORR, *Alle Maße, Münzen und Gewichte* (Bl-Lexikon), Leipzig 1986, s. 220. Dále 32 hmců na ryby, vkládatelých jeden do druhého o hmotnosti 2 centůře 57 funtů; dále 2 cedníky a 12 páneví (z toho 2 kuliaté, 8 prostředních a 2 mělké) o hmotnosti 45,5 funtu. Dohromady vážilo toto měděné nádobí 7 centůřů 4,5 funtu. Jeho cena byla odvozena od hmotnosti, počítán jeden funt po 10 krejcarích 2 denárech, celkem 123 zl 17 kr KK, kn. č. 1898, s. 103.

⁶⁹⁾ Požadoval zaplatit 4 bedny citrusů v ceně 13 zl 56 kr; 157 funtů ořechů za 1 zl 47 kr 3 d a za 152 funtů sýru parmazánu za 15 zl 12 kr. Tyto své náklady dokládal potvrzením od královského nejvyššího štolby a kučmistra Hannse Welozera, vystaveného zpětne 21. února 1551.

⁷⁰⁾ Georg CLAM-MARTINIC, *Burgen & Schlösser in Österreich (Von Vorarlberg bis Bergerland)*, Linz 1991, s. 150n.

listopadu, kdy arcikniže vycestoval na delší dobu i s dvořany na návštěvu k pánu ze Šternberka na Zelenou horu⁷¹⁾ a bral zřejmě i kuchyňský personál s sebou. Kuchyňské výdaje byly proto vykázány (v poměrně nízké výši) za dva týdny najednou. Výdajové položky kuchyň se dělí na řádné (obvykle většína týdenních výdajů) a mimořádné; z textu však není jasné, jaký byl mezi nimi rozdíl.

Z hlediska technického byla součástí kuchyň i „stříbrná komora“, tedy stříbrné stolní nádoby, na kterém se servírovalo u arciknižecího stolu. Vzhledem k ceně materiálu měla „stříbrná komora“ zvláštní režim správy a evidence. Na stály úvazek zaměstnávala správce Petra Payra z Colditz, jeho pomocníka Sigmunda Prokthena dorffera a dva umývače stříbrného nádobí, Steffana Pranvergera a Balthasara Schrekta. Jejich úlohou byla nepochybně také ochrana příslušného stříbrného inventáře při dopravě. Výdaje na „stříbrnou komoru“ jsou v Giemngerově vyučovací knize vedeny jako zvláštní položka. Jedná se však jen o několik jednotvárných výdajů v celkové výši jen 228 zl 25 kr 4 d, které Giemnger propočítal správci Petru Payrovi. „Stříbrnou komoru“ nebylo nutné nijak podstatně rozšiřovat, protože její základ byl zřejmě pořízen již v roce 1549 z jáchymovského stříbra, vydaného na králov příkaz k tomuto účelu k dalšímu zpracování.⁷²⁾ Rozhodující položkou zde byla částka 144 zl 24 kr, kterou Payrovým prostřednictvím obdržel 26. února Johannes Regius za zdobené zástolní rocho („*Tischhwand*“) na arciknižecí tabuli. Další větší částku (18 zl 23 kr) zaplatil Payr 28. února 1551 po příjezdu do Augsburgu, kde koupil u apatykáře Klaudia Tripetena.⁷³⁾

Kromě doplňování „stříbrné komory“ nakupovali arciknižecí služebníci také nádoby z dratých kovů (obvykle stříbrné poháry, zlačené vně i uvnitř, označované

71) Tato více než týdenní návštěva byla nejdelším pobytem arciknižecí mimo Prahu od dubna 1551 a v účetních dokladech je doložena na několika místech. V případě výkazu kuchyňských nákladů vysvětluje účetní spojení dvou týdnů pisat slovy „... *Mer von dem Eysin biß auf den Funffzehenden tag Nouembris, als mein genedigister herr bei dem herrn von Sternberg zwisihl diser zeit zum Griemperg gewesen...*“. Informace o nákupu pro kuchyň před dubnem 1551 viz KK, kn. č. 1898, s. 111.

72) Viz výše pozn. č. 47.

73) „... *Claudian Tripeten, Apotheker, umb Confect für meinen genedigisten Herrn, Zalt 1 gldt iii kr 3 d...*“.

jako „*Hofbecher*“ nebo „*Trinkgeschier*“), které arcikniže rozdával jako dary.⁷⁴⁾ V průběhu roku 1551 tak arcikniže rozdál celkem deset takových pohárů, sedm jako svatební dary, tři jako dary ke křtu. Poháry nakupovali arciknižecí služebníci (často sám Giemnger) v místě, kde se právě dvůr nacházel (Augsburg, pražská města), a to buď od zlatníků, nebo od místních měřičů (křesťanů i židů). V účtech se obvykle uvádí hmotnost⁷⁵⁾ a jednotková cena (ve Švábsku ve zlatých rýnských, v Čechách v tolarrech za hřivnu stříbra). Příjemci takových vzácných darů poměrně vysokých hodnot byli většinou habsburské dvořané; u některých obdarovaných však předpokladatelná úzká vazba na arciknižecí není zřejmá. Romanopisecké spekulace by mohl podníti honosný dar při křtu (zřejmě nemanželského) dítěte, které se narodilo hospodyně jinak vcelku neznámého pražského (malostranského?) měšťana Václava Dalavaše, ale žádné jiné souvislosti z účtů samotných nevyplývají. Nejdražší z těchto darovaných pohárů v ceně 112 zl zprostředkoval účetní Leonard Giemnger jako svatební dar pro svého vlastního bratra Viléma Giemngera.

Tab. 7. Přehled stříbrných pohárů vně i uvnitř pozlačených, které arcikniže Ferdinand daroval v průběhu roku 1551

datum	prodejce	hmotnost	cena za hřivnu	celková cena	příjemce	účel
18. 1.	-	2 M 5 L 3 Q	15 zl	35 zl 23 kr ½ d	Kryštof Stredle, kuchmistr krále Maximiliána	svatební dar
15. 2.	Hans Flicke, zlatník z Augsburgu	1 M 8 L 3 ½ Q	15 zl	23 zl 19 kr	Hans Petr Otto, osobní holič krále Ferdinanda	svatební dar
15. 4.	Lazar Žid z Palaty	3 M 4 ½ L	14 tol	53 zl 35 kr 4 d	pán von Seburg	dar jeho dítěti, kterému byl arcikniže kmoctem
30. 6.	kupec ze Starého Města pražského	4 M 9 L	14 tol	74 zl 43 kr	Matouš Pito- misk, forštmistr z Brandysa n. L.	svatební dar

74) Konkrétní údaje viz tab. 7. Přehled stříbrných pohárů vně i uvnitř pozlačených, které arcikniže Ferdinand daroval v průběhu roku 1551.

75) V hřivnách („*Mark*“), lotech a kventlicích při přepočtu 1 hřivna = 16 lotů, 1 lot = 4 kventliky. Umělecké zpracování pohárů bylo zohledněno poměrně vysokou jednotkovou cenou za hřivnu hrubé váhy. Zatímco ryzí stříbro bylo tehdy účteně započítáváno v ceně 1 hřivna = 8 tolarů 17 ½ kr = 577 ½ kr (viz výše pozn. č. 46), u zmiňovaných pohárů se nakupní cena pohybovala v rozmezí od 1 hřivna = 15 zlatých rýnských = 900 kr až po 1 hřivna = 15 tolarů = 1 050 kr.

datum	prodejce	hmotnost	cena za hřivnu	celková cena	příjemce	účel
9.8.	neuv.	neuv.	-	pohár v ceně 33 tolarů a 1 zl 44 kr hotově	Vilém Muohkek z Bukova	dar dítěti při křtu, arciknížete zastupoval Ondřej Teufl
17.9.	neuv.	neuv.	-	pohár v ceně 46 zl 40 kr	Hans Zell, plicník	svatební dar (svatba již dříve v Augsburgu)
6.10.	Blažej z Velně, zlatník z Malé Strany	3 M 3 L 1 Q	14 tol	52 zl 19 kr	Václav Dalavaš	dar při křtu dítěte jeho hospodyně
16.10.	neuv.	7 M 4 L 2 Q	-	112 zl	Vilém Giemnger, bratr učedního Leonarda Giemngera	svatební dar
26.11.	Duchek Gros, přimaso Nového Města pražského	5 M 15 L	15 tol	103 zl 50 kr	Ondřej Gall, lékař arciknížete	svatební dar
26.11.	neuv.	2½ M	14 tol	40 zl 50 kr	Hans Kechelein, krejčí arciknížete	svatební dar

Pro evidenci darovaných drahých pohárů měl Leonard Giemnger v účetních registrech vytvořenu zvláštní složku, nazvanou „*Ausgab auf Feyerungen, Gnadengeld und anders mer*“.⁷⁶⁾ Vedle zmíněných desíti pohárů jsou zde evidovány další svatební dary v podobě peněžní hotovosti, vyplacené vlastním služebníkem u příležitosti jejich sňatku (arciknížecí čalouník Martin von Yser dostal 28. 1. k svatbě ležitosi jejich sňatku (arciknížecí čalouník Martin von Yser dostal 28. 1. k svatbě 7 zl; lokaj Petr de Lurana dostal 9. 12. k svatbě 23 zl 20 kr) a jiné hodnotnější věci, které zmiňují na jiném místě (náklady na turnaj pořádaný arciknížetem počátkem roku 1551 v Augsburgu a peníze vyplacené na oplátku za několik novoročních darů).

Kromě zmíněných vydávají zařadil Giemnger vcelku nelogicky do této složky i některé vydáje, které jinak evidoval v jiných částech svého vyúčtování. Máám na mysli některé služební příplatky a odměny,⁷⁷⁾ peněžní pomoc vlastním nemocným

⁷⁶⁾ KK, kn. č. 1898, s. 149-160.

⁷⁷⁾ Sokolníku Marxu Lidlovi za chování jednoho koně navíc 1. března dáno 15 zl, sluzebník Julius Riua dostal 24. dubna blíže nespécifikovanou velmí vysokou odměnu („*Gnadengeld*“)

zaměstnancům,⁷⁸⁾ různé drobné almužny a dary prosebníkům⁷⁹⁾ a úhrady škod způsobených při lovu.⁸⁰⁾ Také vydáje za poštovní spojení jsou evidovány v jiné části účtů,⁸¹⁾ přesto Giemnger do této složky zapsal částku 13 zl, vyplacenou 22. 10. za mimořádnou pilnost Leonardovi de Castilia, správci dvorského poštmistovského úřadu v Praze. Velmí vysokou odměnu 175 zl dostal Mořic Paar, správce dvorského poštmistovského úřadu v hornorakouském Linči. Osobně totiž doručil arciknížeti Ferdinandovi zprávu o tom, že král Maximilián se svou manželkou šťastně vykonali cestu ze Španělska přes moře do Itálie.⁸²⁾

Týdenní vydáje sklepmistra obsahují náklady na spotřebované alkoholické nápoje (obecně se uvádí jen víno a pivo bez bližší specifikace) a chleba. I tato účetní položka byla vázána na stále místo pobytu a pravidelné týdenní vydáje jsou zde stejně jako v případě kuchyňné zaznamenávány až od té doby, co první část arciknížecího dvora dorazila z Augsburgu do Prahy (16. března 1551). Pobyt na říšském sněmu v Augsburgu se do této účetní agendy nepromítl. Pouze k 26. únoru 1551 si nechal dvorský pekař Ulrich Haekhl proplatit 1 zl 38 kr, které vydal za

⁷⁸⁾ 233 zl 20 kr; trukas Petr Šatný dostal někdy během pobytu v Augsburgu částku 100 zl (vyúčtováno až 23. 6. 1551).

⁷⁹⁾ Dlouhodobě nemocný lokaj Ambrož de Satz dostal na nákup léků 28. 8. přidáno 10 zl 30 kr; nemocný psověd Matouš Behaym dostal 21. 5. v hotovosti výslovně zmíněné dva toлары (v účetní hodnotě 2 zl 20 kr).

⁸⁰⁾ Z několika běžných vydání tohoto typu stojí za zmínku dar 40 tolarů (v hodnotě 46 zl 40 kr) mistru Heinrichu Sathlerovi z tyrolského města Hall in Innthal (nylni Hall in Tirol) za jeho služby, které král Ferdinandovi dlouhodobě prokazoval v tureckých válkách, dále 8 zl 10 kr, které si na arciknížeti vyprosil Gregorius Estringer von Plimterburg. Ten se údajně vrátil z dlouhodobého tureckého zajetí; v zajetí však zůstala jeho žena, kterou chtěl darovanými penězi vyplatit.

⁸¹⁾ Blíže neuvedenému havíři způsobil arcikníže na podzim 1551 na jeho vinici střelbou větší škodu; jako odškodné mu dal ušit černý kabát s podšívkou v pořizovací ceně 4 zl 45 kr 2 d. Drahé kabáty, rozdávané vrchnostenským úředníkům, patřily zřejmě k běžným formám obdarování níže postavených osob. Kabát v ceně 5 zl 50 kr dostal 19. 8. podbradský oborník; dva kabáty v celkové ceně 10 zl 15 kr tak dostali 17. 9. Michal Nábl, pacholek z Brandýsa, a Jakub, pacholek forstmistra z Lysé nad Labem.

⁸²⁾ Pražský poštmistr Leonardo de Castilia dostal 16. 12. 1551 zvlášť propřaceny poštovní služby ve výši 65 zl 40 kr. Poštovní kurýř pravidelně putoval mezi Prahou a Štýrským Hradcem a vozil poštu mezi arciknížetem a králem (celkem 20 zásilek; za jednu zásilku tolar a kurýřovi sprostné 4 kr). Jednou se s arciknížetem mmlal a mmsel za nlnu jet s královou odpovědí až na Roudnici; jednomu kurýřu byla dána navíc odměna 10 tolarů, že přivezl šťastně zprávy z Uher. Viz KK, kn. 1898, s. 364.

⁸³⁾ Podobnosti k této cestě viz Jaroslav PÁNEK, *Výprava české sléchy do Itálie v letech 1551-1552*, České Budějovice 2003 (2. vyd.).

zhotovení dvou nových přepravních kožených saků na zemle i jiné jídlo a za dva malé řemínky k jejich uzavírání. Jednalo se zřejmě o přípravu na chystaný odjezd z Augsburgu, realizovaný počátkem března. Celý pobyt v Augsburgu a následná cesta do Prahy⁸³⁾ se pak v účetní položce „sklepné“ odrazilla jen částkou 17 zl 36 kr 3 d mimořádných výdajů. To pochopitelně nemožno být náklady na víno a pivo, spotřebované za dva a půl měsíce; ty byly pravděpodobně v té době ještě placeny z hlavního dvorní účtárny.

Také týdenní výdaje na světlo a otop začínají být pravidelně evidovány až od 16. března 1551. V době pobytu dvora v Augsburgu⁸⁴⁾ bylo v Praze spotřebováno jen nezbytně nutné množství dřeva, uhlí, oleje, vosku na svíčky, knoť do lamp a louči, které byly jednorázově dokupovány (pro období od 13. ledna do konce měsíce jen za 1 zl 44 kr; v průběhu února byly před očekávaným příjezdem dvora doplněny zásoby paliva a svíček v ceně 28 zl 21 kr 1 d). Spotřeba paliva a náklady na osvětlení pochopitelně výrazně klesaly v průběhu letních měsíců, v některých týdnech však dosahovaly mimořádných hodnot. Z účtů však není možné přesně rozlišit, zda šlo skutečně o aktuální spotřebu během týdne, nebo zda příslušný úředník vyučtoval doplnění zásob.

To v podstatě platí pro všechny tři podúcty, které byly vedeny systémem tzv. týdenních počtů (Kuchn-*j*-fald, sklepe-alkohol, teplo-světlo). Domnívám se však, že pokud v některém z týdnů nezavise na sobě vykazali všichni tři správci těchto podúctů mimořádně vysoké výdaje, může nám tato skutečnost indikovat konání nějaké rozsáhlejší akce (například ples či jiný druh zábavy), při které se více snědlo i vypilo a která se (i v letních měsících) protáhla do nočních hodin, takže se spotřebovalo velké množství svíček. Z dochované účetní dokumentace vyplývá, že takové nákladnější akce se mohly v roce 1551 u arciknížecího dvora konat v posledním květnovém týdnu, v posledním červnovém týdnu a na konci listopadu. Pochopitelně také v období vánočním, ostatně součástí společenských aktivit v této době byla početná hudební a pěvecká vystoupení u arciknížecí na Pražském hradě, která máme doložena i v dalších položkách Giengerova vyučtování (viz níže).

Značné množství dokladů poskytuje Giengerova účetní kniha o jedné z hlavních zájmových aktivit arciknížecího dvora, kterou byl lov.⁸⁵⁾ Náklady na tuto zábavu

83) „... noch ist zu Augsburg extraordinarri auf Keller, dergleichen auf der Raß von Augsburgen Prag ausgeben worden...“, KK, kn. č. 1898, s. 119.

84) Těsně před odjezdem z Augsburgu nechal Gienger pro potřeby pražského dvora zakoupit truhlíčku k uložení bílých pochodní, dále zvláštní nůž na výrobu pochodní („messer zu machung Windlicher“) a další blíže neuvedené drobnosti za celkovou částku 3 zl 58 kr, viz KK, kn. 1898, s. 127.

85) Christoph GASSER – Helmut STAMPFER, *Die Jagd in der Kunst Altitrois*, Bozen 1994; Franz NIEDERWOLFGSRUBER (ed.), *Kaiser Maximilians I. Jagd- und Fischerei-*

se prolínají několika účetními položkami a umožňují nám poměrně přesně rekonstruovat, kdy a kam arcikníže při svém pobytu v Čechách zajížděl lovit. Zvlášť jsou vedeny výdaje na psí smečku a na lovecké sokoly; naše informace o loveckých výpravách zpřesňují také doložené náklady na cestovné nebo stravné těm služebníkům dvora, kteří byli v souvislosti s chystanými lovy někdy vysláni, nebo naopak byli ponecháni v Praze bez zázemí dvorské kuchyně a museli se stravovat provizorně.

Lov s dravými ptáky patřil k běžným kratochvilím soudobé šlechty a ani arcikníže Ferdinand v tomto směru nebyl žádnou výjimkou. Na cvičené dravé ptáky vynakládal relativně velké finanční prostředky, a to jak na jejich nákup, tak na kvalitní stravu. Z účetní dokumentace vyplývá základní norma na výživu loveckého sokola, kterou byl jeden krejcar denně. To odpovídalo pořizovací ceně jednoho mladého živého holuba; proto je někdy výdaj na krmení pro sokoly uváděn v penězích, někdy v počtu skrmných holubů s následným přepočtem 1 mladý holub (holoubě) = 1 krejcar (výjimečně uvádění „starší“ holubi byli dražší, až za 3 krejcar). Hlavní dozor nad arciknížecími sokoly měl Rutland z Thunu, který Giengerovi předkládal účty na peníze vynaložené na chov dravců. O lovecké ptáky se jinak staral sokolník Marx Lidl (kterému jsou průběžně propláceny náklady na potravu pro dravé ptactvo a několik drobných jiných výdajů) a také arciknížecí koroptvař („*henerjager*“) Vít Hermann.⁸⁶⁾ K sokolnictví měl zřejmě blízko i jeden z arciknížecích gardistů (Onufej Voják), který vedle své služby vyráběl přepravní koše na vycvičené dravce. Za tuto práci mu nechal Gienger vyplatit 13. srpna 1551 částku 5 zl 26 kr 4 d.

Nákupy či darování cvičených dravých ptáků patřily k formám společenské komunikace. Z účtů je patrné, že jejich počet se dynamicky měnil podle potřeby; podstatně rozdílná byla i pořizovací cena konkrétních ptáků. Ti jsou ve zkomunálném prameni rozlišováni podle druhu. Uvádí se několik druhů sokolů („*Falken*“, „*Mauserfalken*“, „*Stosfalken*“); jako nejhodnotnější jsou označovány úšlechtilí tarozi, nazývaní ve starší české odborné terminologii také sokoli modronozí nebo modráci

bücher (*Jagd und Fischerei in den Alpenländern im 16. Jahrhundert*), Innsbruck 1992; nověji též viz Wolfram MARTINI (ed.), *Die Jagd der Eliten in den Erinnerungskulturen von der Antike bis in die frühe Neuzeit, Formen der Erinnerung*, Bd. 3, Göttingen 2000.

86) Tento záměstnanec dvora vykázal poměrně velké výdaje na pořizování kožených součástí sokolnické výstroje ve výši 16 zl 34 kr. Z toho lze usuzovat, že spolu se sokolníkem Marzem Lidlem zajišťovali výcvik dravých ptáků. Jak Lidl, tak Hermann, si vysloveně účtovali náklady na pepř, používaný do koupele úšlechtilých loveckých sokolů („... *elich Ausgaben auf obbenelie meines g herrn Pflaßes Vögl, als Pfejffer zum Paden und amndr...*“, KK, kn. č. 1898, s. 207).

(falco cyanopus; v raněnovověké němčině obvykle „Blauflüß“),⁸⁷⁾ Pro raroly užíval Giemnger označení „Plafflugvogel“. Z dalších dravců pečoval Marx Lidl o kánata („Mausersparber“), krahujce („Sparber“) a jestřáby („Habich“, „Mauserhabich“).⁸⁸⁾ Mezi účty za chování ptactva se výjimečně objevuje i náklad na dva havrany, o které arciknížeti staral jakýsi Ernando Stifflwischer (dostal 2 zl 20 kr).

Hlavní „chovná stanice“ dravých ptáků se nacházela na Poděbradech. Odtud byli dravci podle potřeby dopravováni na místa loveckých krahochvílí, konaných právě nejčastěji v okolí Poděbrad a Brandýsa, nebo do Prahy, kde sloužili k zábavě dvora v podobě cvičných exhibic. Většinou však zřejmě zůstávali v péči sokolníka Marxe Lidla mimo pražských dvůr, neboť na vydržování arciknížecích dravců měl vyměřen zvláštní příspětek 1 krejcar na každého dravce denně. Ten však dostával jen na trvale chované vyvívené dravce („ordinari Vogl“), jejichž počet v průběhu roku 1551 stoupal z osmi (prosinec 1550 a leden 1551) přes dvanáct (červenec a srpen 1551) až na konečných dvacet (září až prosinec 1551).

Vedle těchto „stálých“ loveckých ptáků měl ovšem Lidl v péči další ptactvo, které arcikníže při různých příležitostech dostával, kupoval a také zřejmě předával dál v podobě darů. Nejsložitější akvizicí byl přírůstek deseti sokolů, k nimž arcikníže přišel blíže neuvedeným způsobem (náklady na koupi nejsou uvedeny) za svého pobytu v Augsburgu. Pro tyto sokoly byl počátkem března 1551 vyslán sokolník Lidl. Jeho zpáteční cesta trvala poměrně dlouho; se všemi deseti sokoly dorazil na Poděbrady až 13. května, přičemž s dravými ptáky absolvoval i plavbu na loď z Landsluthu do Haslachu an der Mühl.⁸⁹⁾ Na obstarání deseti „augsburských“ dravců pak dostával zvlášť příspětek od 13. května až do konce června (obvyklý krejcar denně na každého ptáka). Praviděpodobně se jednalo o dar augsburských měšťanů, neboť zvlášť je evidován další přírůstek dvou sokolů, které arciknížeti daroval augsburský bankét Paumgartner.⁹⁰⁾ Tyto ptáky však nevezl Lidl, ale Paumgartner je nechal na své náklady dopravit přímo do Prahy.⁹¹⁾ Pro blízce neurčený počet sokolů

⁸⁷⁾ Josef Franta ŠUMAVSKÝ, *Deutsch-böhmisches Wörterbuch*, I. A-1, Praha 1844, s. 405.

⁸⁸⁾ Za přátelskou pomoc při identifikaci jednotlivých druhů dravých ptáků v původním německém textu děkuji PhDr. Miloslavu Polívkovi, CSc. z Historického ústavu AV ČR v Praze.

⁸⁹⁾ Tato cesta byla dodatečně vyúčtována až k 27. červnu 1551. Celkem bylo za cestovní výdaje Lidlovi zaplaceno 25 zl 23 kr, z toho plných 8 zl její stála přeprava na loď. KK, kn. č. 1898, s. 196-197.

⁹⁰⁾ Podrobněji k této významné bankétské rodně viz Karl Otto MÜLLER, *Quellen zur Handelsgeschichte der Paumgartner von Augsburg (1480-1570)*, Wiesbaden 1955.

⁹¹⁾ „... Item der Herr Paumgartner von Augsburg hat F. d. bey ainem Falkner Zwen Vogl gen Prag zu ainer verierung geschikt...“. Datum dodávky není uvedeno, stalo se tak

jel do Augsburgu počátkem podzimu 1551 arciknížecí komorník Kryštof Ferrenberger; po návratu si 20. října 1551 účtoval za cestu 41 zl a navíc za pořízení jednoho ochočeného krahujce ještě 3 zl 30 kr.

Dravé ptáky si ovšem arcikníže nepořizoval jen v dalekém Švábsku. Od sedláka ze vsi Žáravic (na Parubicku) koupil 13. srpna jednoho obyčejného sokola a dva raroly za 5 zl 50 kr; o týden později (20. 8.) si koupil za 1 zl 10 kr krahujce v Kutné Hoře, následující týden nakoupil dalších osm dravců v ceně 8 zl 38 kr (zaúčtováno 27. 8.). Dne 9. srpna přijal arcikníže darem několik sokolů od pana Posadovského; o čtyři dny později mu sokola daroval sedlák ze Stodůlek. Tyto „dary“ arcikníže obvykle oplácel vysokým spropitným v ceně dravce. Od sedláka ze Slivna nedaleko Brandýsa nad Labem koupil arcikníže mimořádně draheho raroha, za kterého 8. září 1551 zaplatil 8 zl 10 kr; v tomto případě se však zřejmě nejednalo o „tržní“ cenu, ale o formu ocenění pilných služeb a péče o dravce, o jehož koupi zřejmě arcikníže projevil dříve zájem, ale který ještě nějaký čas zůstával v sedlákově péči. Jako přídavek si od téhož sedláka vzal ještě krahujce za 10 kr a přidal mu pár kalhot v ceně 1 zl. Ve Slivně nakupoval dravé ptáky ještě několikrát: za jestřába dal 28. září částku 1 zl 10 kr; od Lukáše Schustera ze Slivna koupil 4. října rarola za 2 zl 20 kr. Ve výchozích Čechách zajížděli arciknížecí nakupčiči dravých ptáků až do vsi Libčany (7. 10. za jestřába 35 kr); na jihu Čech nakupovali v Českých Budějovicích (28. 9. raroh a krahujec, oba v ceně 5 zl 50 kr).

Člené srpnové akvizice cvičených dravců, které arcikníže nechával nakupovat i od českých sedláků,⁹²⁾ zřejmě souvisely s chystanou dodávkou dravých ptáků do Nizozemí, kterou zprostředkovával právě pražský arciknížecí dvůr. Královský sokolník Petr Schnitz vezl z Vídně 29 sokolů králově sestře Marii Habsburské (vdově po Ludvíku Jagellonském). Do Prahy dorazili počátkem září; účtem Giemnger mu na příkaz arciknížete vydal příspětek na cestovné ve výši 20 zlatých. Od arciknížecího sokolníka Marxe Lidla pak Schnitz převzal další sokoly a jiné ptáky, které jí ke královské zásilce ještě přidal arcikníže Ferdinand.⁹³⁾

v prvním červencovém týdnu, kdy byl arcikníže na lovu v Rakovicích (spal zde z 6. na 7. července 1551). Augsburgský sokolník se s ptáky vydal za arciknížetem, ale neznal cestu, tam mu z Prahy poskytl průvodce. V účtu je zaznamenán výdaj 14 kr tomuto průvodci; obvyklé spropitné sokolníkovi zřejmě vyplatil arcikníže sám. KK, kn. č. 1898, s. 198.

⁹²⁾ Vzhledem k ceně je zřejmé, že nešlo o odchycená mláďata, ale cvičené dravce. Přitom se nejedná o ojedinelý případ. Skutečnost, že poddání sedláci v Čechách byli pro arciknížete zajímavými dodavateli loveckých sokolů či jiných dravců považují za velmi zajímavý podnět, který by si zasloužil detailnější pozornost.

⁹³⁾ Konkrétní počet není uveden; jednalo se o „zboží“ v účetní ceně 23 zl 41 kr 1 d, v tom jsou ovšem započteny i náklady na chování těchto ptáků.

Hlavní „základnu“ pro chov dravých ptáků měl arcikníže na Poděbradech. Odtud byli podle potřeby přenášeni nebo převáženi na místa lovu. Kromě samotného lovu s dravými ptáky přímo v terénu se dvorská společnost bavila také cvičeními exhibicemi dravců („*Federspiel*“),⁹⁴⁾ kteří lovili záměrně vypouštěné ptáky, nejčastěji holuby, ojedinelé i husy, kachny a křepelky. Cvičné exhibice lovných ptáků se zřejmě konaly většinou v Praze nebo v nejbližším okolí. Přesnější místo není uvedeno. Často však krátce poté, co vykazal Gienger náklady na holuby, spotřebované „zum Federspiel“, nechával proplatit cestovné a stravné posílám, kteří odnášeli dva nejcenější raroly výslovně zpět z Prahy na Poděbrady. Původ nakupovaných holubů není blíže specifikován; jiné lovné plachtvo (křepelky, husy, kachny) donášeli do Prahy poslové výhradně z Poděbrad.

* * *

Lovecké aktivity nebyly myslitelné bez kvalitní psí smečky. K jejímu opatření byli vyčleněni tři zaměstnanci dvora (dva psůvodi a jeden pacholek). Psí smečku arciknížete Ferdinanda tvořil v roce 1551 blíž neuvedený počet psů, mezi nimiž jsou rozlišovány hlavně dva druhy:

a) Velcí bílí psi anglického plemene. Štěňata této rasy si pořídili arcikníže koncem února 1551 za svého pobytu v Augsburgu; byla to mláďata, která ještě museli služebníci krmít mlékem. Kromě nich však měl arcikníže ve smečce několik těchto psů již vycvičených; přesný počet však není z účtů patrný. Nejvíce se uvádějí najednou tři pohromadě.

b) Chrti označovaní obecně temninem „*Windspiel*“. Těchto psů choval arcikníže ve smečce zřejmě velké množství (asi až několik desítek); najednou se spočetně uvádí 19 „mladých chrtů“, vedle nich však normálně fungovala celá smečka honících psů.

Psí smečka byla chována v Praze. Při pomalém přesunu dvora na delší dobu bylo možné zřejmě psí smečku vést cestovním tempem. V některých případech však byli psůvodi se smečkou posíláni do míst předpokládaného lovu napřed, nebo putovali z místa lovu zpět do Prahy po vlastní ose. V obou případech jim byly vy-

⁹⁴⁾ Temninem „*Federspiel*“ se v rané novověké němčině rozumělo jednak obecně sokolnictví, později také konkrétně cvičná kožená atrakce s připravenými ptáčními křídly, znanorůžící lovného ptáka, která sloužila k přilákání sokola. Viz Ch. GASSER – H. STAMPPER, *Die Jagd in der Kunst*, s. 45n. V daném případě však ani jeden z uvedených významů neodpovídá doložené účelní realitě. Draví ptáci byli pravidelně krmeni živými holuby, jejichž koupě bývá účtována zvlášť. Jako poměrně časté, nicméně nepravdělné položky jsou však v účtech vykazována ke konkrétním dnům poměrně velká množství holubů (obvykle mnoho desítek), spotřebovaných „zum Federspiel“.

pláceny cestovní náhrady a stravné, takže i tyto údaje slouží k rekonstrukci pohybu Ferdinandy lovecké družiny.

Giengerovo vyúčtování obsahuje samostatnou položku „cestovné a stravné“ („*Lifergelt und Zernung*“), ale ve skutečnosti je v této části rukopisu zachycen jen zlomek cestovních nákladů a stravného, které byly vypláceny. Nejčastějším důvodem proplácení oficiálního stravného (jinak se různé cestovní náhrady objevují v hojně míře i v položce „*extrordinaria*“, viz níže) byly výdaje preceptora s pážaty („*Edlknaby*“),⁹⁵⁾ které arcikníže často nebral s sebou na lov, ale nechával je v Praze. Tyto údaje jsou velmi důležité pro sestavení přesného itineráře arciknížecího dvora, zpracovaného v samostatné příloze. Leonard Gienger proplácel cestovní náhrady a stravné preceptoru a pážatům s určitým časovým odstupem několika dnů i týdnů. Od léta roku 1551 však arcikníže střídal jednu loveckou výpravu za druhou. Aby se úhrady stravného nepletly, začal Gienger od sirna důsledně zapisovat jak den vyúčtování, tak skutečné dny, za které je stravné propláceno, ale i přesný počet osob, kterých se úhrada týká. Některá z pážat zřejmě na lovy jezdila; u dvora jich v roce 1551 pobývalo pět, ale preceptor předkládal k úhradě stravné pro tři nebo čtyři.

Vyúčtované náklady na cestovné a stravné, vyplácené především vlastním zaměstnancům dvora (ale i jiným osobám), nám upřesňují představu jak o cestování arciknížecího dvora a o úkolech, které jeho jednotliví členové fakticky plnili, tak také o mnoha dalších realitách ze života arciknížecího dvora.

* * *

Nejvíce konkrétních údajů ze života arciknížecího dvora za jeho pobytu v Čechách v průběhu roku 1551 nám podává až poslední položka Giengerova vyúčtování, obsahově nesmírně pestrá a rozsahově nejdelší část celého rukopisu.⁹⁶⁾ Jsou zde evidovány mimořádné výdaje („*Extraordinaria*“), konkrétně několik stovek dílčích, většinou hotovostně vyplácených výdajů, zapsaných v chronologickém sledu bez nějakého vnitřního členění. Tak se zde míchají drobné hotovostní výdaje na provoz kanceláře, almužny a dary, rozdávané arciknížetem při cestách, úhrady škod, které dvůr při svých cestách způsobil, odměny hudebníkům a mnoho dalších různorodých položek, vytvářejících na první pohled velmi pestrou a nepřehlednou směs exaktních dat.

⁹⁵⁾ Jednalo se o mlade chlapce (obvykle od dvanacti let výše) ze šlechtických rodin, kteří pobývali jako pážata u dvora. Jejich jmenový výčet ani počet v této době není v účtech doložen, protože za svou praxi u dvora nepobírali žádné peníze. Do Augsburgu a zpět cestovalo pět pážat, u dvora pak během roku pobývala nejméně čtyři.

⁹⁶⁾ KK, kn. č. 1898, s. 215-271.

Jejich vyhodnocení je vzhledem k počtu a nahodilosti evidence poměrně složité. Jako hlavní nosná osa však z této záplavy realii opět zřetelně vystupují výdaje spojené s pohybem dvora. Nikoli však s jeho dlouhými přesuny, které arcikníže absolvoval v první třetině roku, ale s cestováním pro zábavu a rozptýlení, jehož si arcikníže v létě a na podzim 1551 v Čechách bohatě užíval. Díky spornému a útrátám po hospodách, které účení Gienger plně zaznamenával, víme relativně přesně, kde se arcikníže pohyboval, připravil kde spal, obědval i večerel a kdo mu před spánkem zpíval před ložnicí. To jsou údaje, které nemáme běžně u dvorských „počtů“ k dispozici, protože se do hlavních účtů nezapisovaly. V účtech knihách vídeňské dvorské komory jsou výdaje tohoto typu uváděny jen v době souhrnné výdajové svory s odkazem na případný partikulár, který ve své době tvořival jen sekundární přílohu.

Díky těmto údajům bylo možné sestavit skutečný denní itinerář arcikníže cího dvora, který je odlišný od schématu pohybu arcikníže cího dvora sestaveného na základě soudobé úřední korespondence. Pro celý rok 1551 se dochovála podrobná registra úřední korespondence, formálně odeslané arciknížetem Ferdinandem z Mostu a z Prahy.⁹⁷⁾ Tyto listy jsou datovány ve zmíněných městech i v době, kdy se sám arcikníže prokazatelně pohyboval v zahraničí. Z místodržitelského úřadu se sám arcikníže prokazatelně pohyboval v zahraničí. Z místodržitelského úřadu odcházela totiž Ferdinandovým jménem nejnětější úřední korespondence i v průběhu jeho pobytu v Augsburgu. Úřední písemnosti vydané jménem arciknížete Ferdinanda a datované v Mostě a v Praze v době mezi 23. prosincem 1550 a 28. březnem 1551 expedovala „pověřená místodržitelská vláda“, jak je v registrech nazývána.⁹⁸⁾

V životě arcikníže cího dvora lze ve sledované době odlišit dvě období, přičemž pomyslnou hranici mezi nimi tvoří duben 1551. Od počátku listopadu 1550 pobýval arcikníže se svým dvorem v severočeském Mostě (5. – 9. 11. 1550), bližší podrobnosti tohoto pobytu však ze zkoumaných pramenů nejsou zřejmé. Z úřední korespondence, odeslané tehdy jménem arciknížete, můžeme soudit, že v polovině

⁹⁷⁾ Úřední místodržitelská korespondence odeslaná jménem arciknížete Ferdinanda v průběhu roku 1551 je obsažena v jednom z dochovaných svazků kancelářských register s opisy listů z let 1548, 1550 a 1551. Viz SJA Praha, fond Registra, kn. č. 163, „*Registralur über alle Bericht, so an die Rom, auch zu Hungern und Behem Ku. Ml. etc. von der Für. Dht. Erzherz. Ferdinanden, etc. als Herr Ml. Statthalter der Cron Behem im Thausent Fünfhundert und achtundvierzigsten, fünfzigsten und einundfünfzigsten Jare ausgangen, wie herrnach folgend*“.

⁹⁸⁾ Tamtéž, fol. 196, leden 1551: „*In diesem monat seind alle schreiben von der verordneten Regierung zu Brix damales ausgangen*“, fol. 207, únor 1551: „*Von der Regierung damaler zu Brix ausgangen*“, ještě listy z celého března 1551 byly odeslány „*von der verordneten Regierung damales zu Brix ausgangen*“, poslední je datován v Mostu 28. března 1551 (tamtéž, fol. 221).

listopadu zavítal do Prahy (13. 11. 1550). Nesetřval zde však dlouho a odjel znovu do Mostu (27. 11. – 9. 12. 1550), kde se připravoval k odjezdu do Augsburgu. Cesta z Čech do Augsburgu byla tehdejší aristokracii, která se častěji pohybovala po střední Evropě, vnímána jako rutinní záležitost s předpokladatelnou dobou trvání; cesta jezdecke z Prahy do Augsburgu trvala čtyři dny.⁹⁹⁾

Sám arcikníže zřejmě jen s nejužší skupinou dvořanů odjel z Mostu někdy okolo 20. prosince 1550. Do Augsburgu dorazil krátce před 26. prosincem 1550.¹⁰⁰⁾ Nový rok již trávil v Augsburgu, kde přijal několik novoročních dárků. V účech evidenci jsou vedeny částky, které svým dárcům dal „naopátku“. Od blíže neuvědoměného augsburského zámečníka dostal železný stojan a další železné nářadí (zřejmě ozdobnou práci ke krtbu), které ocenil na 8½ zl. Královský zbrojř Antonio Ferrario obdaroval arciknížete sadou patnácti španělských pozlacených železných noží (7 zl.); královský sklepmistr Pavel von Nabburg dal arciknížeti několik španělských luků (kuší?) s příslušenstvím, za které mu nechal Ferdinand vyplatit celých 46 zl. Několik loveckých zbraní a lovecký roh (vše v ceně 7 zl 40 kr) daroval ještě Erhard Praun.

Zbytek dvora odjížděl do Augsburgu později samostatně, a to zřejmě až 13. ledna 1551.¹⁰¹⁾ Přesun dvora do Augsburgu byl zřejmě složitější, protože ani v Mostu nebyli přítomni všichni. Jádro dvora cestovalo společně, celkově za jeho přesuny (dohromady z Mostu do Augsburgu a pak zpět z Augsburgu do Vídně a z Vídně do Prahy) vyplatil Gienger hofmistru Tobarovi útratu ve výši 106 zl 47 kr 2 d.

Kromě této skupiny, řízené Ludvíkem z Tobaru, jeli za arciknížetem do Augsburgu další méně početné části jeho dvora. Jednou skupinou byl preceptor Georg Fimbler se svými svěřenci (tzv. „*Edlkneby*“, tj. pážaty) a jedním či dvěma dalšími služebníky. Ti putovali po vlastní ose z Mostu do Augsburgu (stravné 40 zl 36 kr).¹⁰²⁾

⁹⁹⁾ Konkrétní doklady viz Petr VOREL, *Mezi Augsburgem a Komárnem (Cestovní Jarošlava z Pernšteina v Podunají v polovině 16. století)*, in: Lenka Bobková – Michaela Neudertová (ed.), *Cesty a cestování v životě společnosti, Ústí nad Labem 1997*, s. 191–198.

¹⁰⁰⁾ Přijezd arciknížete Ferdinanda do Augsburgu krátce před 26. prosincem 1550 dokládá P. VOREL (ed.), *Česká a moravská aristokracie*, č. 381, s. 211n. Odjezd arciknížete z Mostu do Augsburgu ještě koncem roku 1550 dokládá také pohledávka arcikníže cího osobního kuchaře Andrea Brenkhera, uhrazená zpětně až 8. srpna 1551. Kuchař požadoval proplacení výdajů ve výši 4 zl 30 kr, které měl s pobýváním v Mostu, když arcikníže koncem roku 1550 odjel na několik týdnů do Augsburgu.

¹⁰¹⁾ Blíže neuvědoměný počet dvořanů s úředníky byl ponechán v Mostě, kde se připravovali k odjezdu do Augsburgu. Za toto mezidobí (datované ve vyučování od 26. 12. 1550 do 13. 1. 1551) útrahil 90 zl 22 kr.

¹⁰²⁾ V Augsburgu byli ubytováni zvlášť, v domě Ulricha Heysseha útrahil za nocleh a stravu 38 zl 56 kr. Zpátky z Augsburgu jeli (preceptor a pět pážat) také sami; za tuto cestu a za šest dní, které museli v Praze čekat, než se dvůr vrátí, jim byly uhrazeny náklady ve výši 41 zl 19 kr 2 d.

Samostatně odjel z Mostu pisář Kryštof Schnapp; zmíněnou cestu tam a zpět však zřejmě absolvoval vícekrát, neboť si v jeho souhrnném vyúčtování, uzavřeném k 1. 3. 1551, účtoval relativně vysokou částku 18 zl 56 kr. Samostatně vyjížděl do Augsburgu v lednu 1551 také správce „stříbrné komory“ Petr Payr, který se za arciknížeburga v lednu 1551 také vydal z Brna.¹⁰³⁾ Dalšími cestovateli, kteří jeli z Mostu do Augsburgu sami, byl nejvyšší komoří Jakub Kluhen a arciknížecí tpraslík („Zwerg“).¹⁰⁴⁾ Kluhen za tuto cestu dostal úhradu 5 zl 56 kr, z kontextu však není jasné, kdy se tato cesta konala a zda arcikníže poslal pro svého tpraslíka Kluhena zvlášť, nebo byl přibrán na cestu při jiné příležitosti. Tpraslík, podobně jako pážata, není veden ve stavu placených zaměstnanců.

Část služebníků, kteří měli nárok na dvorskou stravu, zůstala v Čechách i po odjezdu dvora 13. ledna 1551. Jim se za dobu, kdy se u pražského dvora nevyplátilo stravné ve výši 199 zl 6 kr.

V Augsburgu pobýval arcikníže na říšském sněmu celý leden a únor 1551. Mnoho údajů o tomto pobytu nám Giengerovo vyúčtování neposkytuje. Vímé jen, že v průběhu ledna 1551 (účtováno k 31. 1. 1551) pořádal arcikníže na své náklady v Augsburgu jízdní turnaj („*Rößgesech*“). K jeho zorganizování si najal královu komorníka jménem Petro Sarmenda, který průběh klání jako „*Mandiator*“ řídil. Za svou práci dostal od arciknížete zapláceno zlatem, konkrétně 329 korun; koruna počítána po 91 krejcarech (j. celkem 498 zl 59 kr). V této částce nejsou započteny ceny vítězům, kterými bylo pět zlatých prstenů s drahými kameny. Ty nechal arcikníže pořídit zvlášť u augsburských kupců. Od Antonia von Rosenthal koupil jeden zlatý prsten s diamantem za 40 korun, druhý s rubínem za 30 korun; od Hanse Tuchera zbylé tři (s diamantem za 26 korun, se smaragdem za 24 korun a s rubínem za 20 korun). Zlaté koruny, vydané za prsteny, však počítal Gienger po 90 krejcarech.¹⁰⁵⁾ Arcikníže Ferdinand tak celkem vydal na tento turnaj 469 zlatých korun v účetní hodnotě 608 zl 59 kr.

¹⁰³⁾ Vyúčtoval si náklad 3 zl 20 kr, ale v tom je započítáno také služné dvěma umyvacům stříbrného nádobí, kteří spolu s ostatními členy dvora pobývali do 13. ledna 1551 v Mostu.

¹⁰⁴⁾ Tpraslík, kterého jinak arcikníže zřejmě vozil s sebou, se v účtech objevuje ještě jednou. Nevzali ho s sebou na loveckou výpravu do Brandýsa, konanou od 10. do 13. října 1551. V Praze s ním musel zůstat komorník Kryštof Ferenberger; společně jim bylo vypláceno stravné 2 zl 8 kr.

¹⁰⁵⁾ Zde se uvádí termín odstávky dvorské kuchyně v době od 8. ledna do 1. března. Kuchyň tedy zřejmě fungovala pro zbytek dvora od odjezdu arciknížete (asi 20. 12. 1550) až do 8. ledna 1551. Na sbalení a přípravu k odjezdu (13. ledna) měli kuchaři pět dní. Po návratu z Augsburgu jsou náklady na obnovení provozu kuchyně však účtovány až od 16. března.

¹⁰⁶⁾ „Koruna“ bylo obecně označení pro určitý druh zlaté mince různého původu (nejčastěji francouzské a italské). Obsah zlata se v jednotlivých druzích míšle lišil, takže jejich kupní

Arcikníže rozdál během svého augsburského pobytu mnoho peněz hudebníkům. Většina z nich byla zúčtována jednotázově k 31. lednu 1551; z kontextu není zřejmé, zda jde ve všech případech o vyúčtování starších novoročních darů, nebo o výdaje pro hudebníky; herce a ostrahu v souvislosti se zmíněným turnajem. Gienger tehdy vyplatil peníze hudebě španělského prince Filipa (18 zl), dále princovým trumpetistům (12 zl), královským trumpetistům (4 zl 32 kr), španělským trubacům a píšťalcům (11 zl 20 kr), augsburským městským trubacům (2 zl 16 kr), německým trubacům a píšťalcům (9 zl 4 kr), princovým trubacům a píšťalcům z jeho gardy (6 zl 48 kr). Ve stejný den vyplatil Gienger i peníze augsburské městské strážní (3 zl 24 kr), královským dveřníkům a portýrům (5 zl 40 kr) a královskému poštmistrovi (3 zl 24 kr). Tyž den vyplatil arciknížecí účetní vysokou částku 17 zl 30 kr skupině několika italských herců a kejklířů, kteří pro arciknížete uspořádali blízce neurčené představení, dále 3 zl 24 kr třem skupinám houslistů a 2 zl 16 kr hudebníku s velkým šalmajem, který hrál pro obě arciknížata.

Další výdaje v Augsburgu, spojené se zábavou mladého arciknížete, představovala drahá vyčíněná oslů kůže v ceně 3 zl, kterou koupil arcikníže pro španělského šáska („blázna“) svého bratra Maxmiliána, zřejmě jako překvek (zapláceno 21. ledna). Počátkem února 1551 pořádal arcikníže Ferdinand v Augsburgu ještě nějakou menší hudební slavnost. K 11. únoru 1551 Gienger vyúčtoval částku 8 zl 10 kr, tedy zřejmě 7 kusů stříbrných tolarů, jež daroval arcikníže sedmi italským houslistům, kteří vystupovali před arciknížecím stolem. Stejnou částku dostal téhož dne i principál herecké společnosti mistr Antoni kejklíř („...den *Mayster Anthoni*

síla se pohybovala v určitém rozmezí (obvykle 90 až 94 krejcarů za korunu). Arcikníže platil Sarmendovi hodnotnějšími mincemi než augsburským kupcům, proto byla účetní hodnota stejně označovaných mincí různá. Zlatými mincemi jinak platil arcikníže výjimečně. Zlaté mince (konkrétně dukáty v účetní hodnotě 105 kr nebo zlaté koruny) v průběhu roku 1551 arcikníže několikrát daroval jako „oběti“ ke konkrétním církevním svátkům nebo prosebné obkty při modlitbách za zdar nějakého počínání. V takových případech si však zlaté dukáty půjčoval od svých dvořanů a následně je nechal propláacet v běžných mincích z účetní komory. Jednalo se o následující „oběti“: čtyři dukáty na Vánoce 1550 a Nový rok 1551; arciknížecí je přijal komorník Windischgrätz (Gienger je proplatil 19. 2. 1551 částkou 7 zl); prosebná oběť dva dukáty na štrasný sňatek archiepiskopa Arny a Kateriny (vyúčtování 26. ledna jako 3 zl 30 kr); tři dukáty kleté arcikníže obětoval během velikonočních svátků a které si půjčil od hostmistra Ludvíka z Tobaru (za ně vyplatil účetní 12. 5. 1551 částku 5 zl 15 kr). K dalším církevním svátkům obětoval arcikníže vždy jednu zlatou korunu v účetní hodnotě 1 zl 33 kr 2 d (celkem 5x, a to: 17. 5., 28. 5., 15. 8., 1. 11. a 24. 12.), jen na svátek sv. Matěje (24. 2.) obětoval zlatou korunu s nižším obsahem drahého kovu, zúčtovanou v ceně 1 zl 31 kr. Na Vánoce arcikníže vedle zmíněné zlaté koruny obětoval ještě jeden stříbrný tolar v účetní hodnotě 70 kr. Blízce k soudobým přepočítům zlatých a stříbrných mincí viz Petr VOREL, *Úvěr, peníze a finanční transakce české a moravské aristokracie při cestách do zahraničí v polovině 16. století*, ČČH 96, 1998, s. 754-778.

Gauckler sampt seinen Geselln, so vor F. d. gegauckelt und Kurtzweyl trieben haben, geben...").

Jinak v Augsburgu rozdával arcikniže almužny a drobné dary v podobném rozsahu jako později v Čechách. Tyto dary v rozsahu od několika krejcarů do 2 zlatých jsou většinou anonymní; jako konkrétní příjemce se objevuje „španělský špitál“ v Augsburgu. Větší částky dostal jen jeden z králových zpěváků u příležitosti křtu jeho dítěte (12. ledna 1551; 8 zl 24 kr); blíže neuvedený španělský kněz si vyprosil příspěvek na nemocné a vězně ve výši 15 zl 10 kr (26. února 1551) a blíže neuvedený nemocný Španěl dostal velkorysý dar ve stejné výši (1. března 1551).

Z Augsburgu arciknižecí dvůr odjel spolu s královským dvorem nejspíš koncem první březnové dekády, po skončení říšského sněmu. 7. března 1551 vyzvedl Giennger v Augsburgu z dvorní pokladny peníze; následující den (8. března 1551) obdaroval ještě arcikniže Ferdinand španělský špitál v Augsburgu 40 krejcarů burgu starali o arciknižecí tabuli. Nedlouho poté se však arciknižecí dvůr rozjel z města pryč. Část služebníků a technického personálu jela přímo do Prahy; kam dorazila 16. března. Arcikniže se svými dvořany putoval s královským dvorem do Vídně, kde pobývali v průběhu druhé poloviny března.

Posledního března vyjel arcikniže z Vídně, ráno posídal na zámku v Laxemburgu a pokračoval do Vídeňského Nového Města. Zde pobyl dva dny a 3. dubna 1551 vyrazil zpět přes Vídně a Moravu do Čech. 6. dubna dorazil do Třebíče, kde byl hostem Jaroslava z Pernštejna. Přenocoval a pokračoval dál směrem na Jemnici. Dalšími zastávkami na této cestě se stal Německý (Havlíčkův) Brod, Kolín a Brandýs nad Labem; do Prahy dorazil 11. dubna 1551 na večeri. Arcikniže ani jeho dvořané tuto cestu neznali, na jednotlivé úseky (třeba i z Kolína do Brandýsa nad Labem) si najímali místní průvodce. Při noclehu v těchto městech mu večer zpíval místní pěvecký sbor („*Cantorei*“) a hráli měšičí trubáci. Od konšelů nebo správců panství obvykle dostával darem nějaké potraviny; hejtmán z Brandýsa jej například obdaroval bobřím ocasen, považovaným tehdy za vyhlášenou kulinařskou specialitu.

Po příjezdu do Prahy 11. dubna 1551 pobýval arcikniže nějaký čas většinou na Pražském hradě. Arcikniže si hned po svém příjezdu do Prahy zajel na loveckou vyjížďku do Brandýsa nad Labem; nahromaděnou úřední agendu začal vyřizovat až 24. dubna 1551.¹⁰⁷⁾ Od konce dubna do konce roku 1551 můžeme takřka den po dni na základě vyúčtovaných drobných výdajů a hospodských útrat sledovat program arciknižecí Ferdinandova.¹⁰⁸⁾ Byl naplněn hlavně lovením a aktivitami s ním spojenými; mnohademní (i souvisle více týdnů trvajícím) lovecké vyjížďky přerušovaly jen ob-

časné návštěvy Prahy, kde arcikniže vyřídil nejnnutnější poštu. Při krátkých pražských pobývech bavil sebe a svou společnost nejen výše zmíněnými exhibicemi dravců, ale i šermířskými turnaji, hudebními vystoupeními italských houslistů, polských houslistů či dudáků. Pravidelně jej také přicházeli bavit zpěváci z literátských kůr všech pražských měst.

Kromě loveckých výprav, probíhajících většinou na komorních panstvích, výslovně navštívil několik domácích šlechticů. U Pernštejnů byl hostem dvakrát (jednou na Třebíči při cestě z Vídně do Prahy 7. dubna; podruhé byl hostem Jaroslava z Pernštejna 24. července 1551 na snídani v koňské oboře v Kladrubech); dvakrát zajel k Floriánu Grisepekovi na Nelahozoves, a něhož snídal při svých výpravách v okolí Roudnice (31. 8. a 1. 12.). Jednu několikadenní výpravu podnikl ke Šternberkům na Zelenou Horu počátkem listopadu; při této cestě jednou nocoval také na Břežnici.

Naprostou většinu svého času však trávil na českém venkově a to hlavně v oblasti velkých lesních komplexů s loveckými revíry, rozkládajícími se většinou na komorních panstvích. Nejčastějším místem jeho pobytu byl prostor vymezený Brandýsem nad Labem, Lysou nad Labem, Veltruby, Chlumcem nad Cidlinou a Poděbrady. Souvisle pobýval delší dobu v červnu a červenci v prostoru mezi Křivoklátem a Rakovníkem; dvě větší výpravy podnikl do okolí Mělnika a Roudnice. Často spal se svými kumpány po vesnických chalupách, na farách nebo v provizorních loveckých táborech přímo v lese, kde jeho dvorská společnost konzumovala ulovenou zvěřinu. Nápní těchto výprav byly nejčastěji štvance na jeleny se psy a také sokolnické výpravy. U Mělnika a Roudnice také arcikniže provozoval tehdy oblíbený lov z plovoucích lodí, před které bylo naháněno vodní plactvo (kachny, husy).

Někdy se nepovedlo psí smečku nebo lovců uhlídat a bylo zapotřebí uhradit vzniklé škody. V takových případech si arcikniže počínal velkoryse. Za omylem uštvané domácí zvěřina vyplácel částky vysoko nad jejích cenou, stejně tak za ponížené zahrady nebo vinohrady. Koncem května arcikniže se svými anglickými psy omylen uštvál poblíž Brandýsa Františku Zueschatterovi jednoho vola, za kterého dostal zapláceno 16 zl 20 kr. Hned na počátku velké lovecké výpravy v okolí Mělnika zakoupsl arciknižecí anglický pes blíže neuvedené mělnické chudě ženě kozu, za kterou dostala 17. prosince 1551 náhradu 46 kr 4 d.

Arciknižecí družina na lovu byla zřejmě vítaným zdrojem příležitostného výdělku jak pro vesničany v loveckých revírech, tak i pro ta města, v nichž se mladý mistrůdžičí pravidelně zastavoval na nocleh. Stalo se zřejmě zvykem, že při každém noclehu ve větším městě přišlo arciknižeti zpívat a hrát místní pěvecké sdružení (v textu samém obvykle jen „*Cantorei*“) bez přesnějších údajů, pravděpodobně je tímto termínem myšlen literátský kůr, jenž tehdy působil v každém českém městě), které pak bylo bohatě obdarováno. Arcikniže měl o zábavu ovšem postaráno, i když nocoval mimo město. Vesničané na Křivoklátsku mu předvedli

¹⁰⁷⁾ RG 163, fol. 221-225v (odeslané listy s datem 23. - 26. dubna 1551).

¹⁰⁸⁾ Viz v příloze Itinerář arciknižecí Ferdinandova v roce 1551.

počátkem července představení mistního siláka, který dokázal úterem své hlavy zabít dobyte. Arcikníže se dobře bavil a byl štědrý, takže když do stejných míst zavítal o dva měsíce později, dočkal se dalšího představení. Tentokrát spolu zápasili dva siláci, kteří si navzájem na hlavách rozbíjeli dřebry, naplněné vodou. I tentokrát arcikníže velkoryse zaplatil, i za ty rozbité dřebry.

Zástupci jednotlivých měst, kterými arcikníže čas od času projížděl, jej obdarovávali čerstvými potravinami (dostával například lososy z Brandýsa, melouny z Lysé a Kolína, sádlo z Kolína, zeleninu z Nymburka, kapy a víno z Roundnice apod.). Arciknížecí štědrost se brzy stala pověstnou a tak mu různé dary začali nosit i vesničané z míst, kde se zastavoval při loveckých výpravách. Dostával nejen potraviny (většinou ovoce), ale také různé řemeslné výrobky.

Již v útech z roku 1551 můžeme nalézt doklady o sběratelských zálibách tehdy dvaadvacetiletého arciknížete. Blíže neuvedený malíř mu například daroval stádečko šesti sobů („*Renna*“), přivedených přímo z Laponska („*Lappanlande*“). Arcikníže souhlasil s malířovou nabídkou a neobvyklá zvířata nechal ztvárnit na rozměném plátně. Pro obraz vytvořili zvláštní rozměrnou schránku, ve které ji počátkem května 1551 poslali do Vídně. Celá akce s laponskými soby stála arciknížete 57 zl 44 kr.

Vedle zajímavých zvířat, jako byla například liščata, lapené lišky nebo živi jezevci, které sedláci vyhrabali z nor, je v útech doložen také nezvyklý dar od jednoho měšťana z Mostu. Ten našel na své zahradě obří kost (snad pravěkou fosilii), kterou považoval za natolik zajímavou, že ji odnesl arciknížeti do Prahy.¹¹⁰⁹

Nejrozsáhlejší kulturně-spoolečenská akce, kterou arcikníže v Praze pořádal, je doložena přesně na štědrý den. Z kontextu není jasné, zda šlo o nějakou starší tradici, nebo o vystoupení pořádaná na Pražském hradě roku 1551 poprvé. Před arciknížetem se 24. prosince 1551 vystřídaly pěvecké sbory ze všech pražských měst. Každá z farností, která měla svůj pěvecký kůr, předváděla na Pražském hradě to nejlepší ze svého repertoáru. Muselo se jednat o poměrně náročnou akci i z hlediska organizačního, protože během jednoho dne vystoupilo se svým programem okolo čtyř desítek sborů. Každý sbor dostal za své vystoupení peněžitou odměnu, která byla podle nějakého klíče odstupňována. Největší částkou (celým tolarem) byl odměněn výstup týnských zpěváků, dále sborů od sv. Havla, sv. Klementa a sv. Mičala z Nového Města pražského.

¹⁰⁹ Alfred AUER, *Die Sammelstücke Erzherzog Ferdinands II. in Böhmen*, in: Wilfried Seipel (ed.), *Kaiser Ferdinand I. 1503–1564. Das Werden der Habsburgermonarchie*, Wien-Milano 2003, s. 297–303; autor shrnuje především údaje o vytváření souboru ozdobných turistických zbrojí a sbírky portrétních obrazů.

¹¹⁰ KK, kn. č. 1898, s. 230.

Hned po vánočních svátcích arcikníže zmizel z rušné Prahy a poslední den roku strávil na Křivoklátě. Nevíme, jestli s ním jel i jeho účetní Leonard Gienger. Podle dokladů jistě ne, neboť měl mít tehdy nejvíc práce, prováděl účetní uzávětku. Do svého „ročního počtu“ (od poloviny prosince již svázaného do podoby knihy) dopisoval zpětně různé výdaje a staré dluhy. Ještě poslední den v roce vyzvedl od svých kolegů v českém oddělení dvorské komory v hotovosti 12 573 tolarů a 21 blýchů grošů, aby z nich obratem vydal vysoké sumy nejvyššímu komornímu a nejvyššímu štolbovi, na jejich útraty, vyúčtované k témuž dni, a také na mzdu jednotlivým dvořanům. Je však pravděpodobnější, že ono datum 31. 12. 1551 bylo jen účetním ukončením fiskálního roku a v praxi byly jednotlivé pohledávky vyřizovány ještě v následujícím období. Manipulace s tak velkým množstvím penězní hotovosti by byla nejen nebezpečná, ale i fyzicky velmi náročná.

Giengerův obsáhlý účetní materiál je významným pramenem pro výzkum dvorského prostředí v Čechách v polovině 16. století. Tato studie se v rámci daných časových a technických možností dotkla jen některých témat, která by bylo možné na základě takto obsáhlého pramene podrobněji řešit v širších souvislostech. Přesto poskytuje velké množství informací, které upřesňují naše znalosti o počátcích fyzického utrvení Ferdinandova místodržitelského dvora v Praze na přelomu čtyřicátých a padesátých let 16. století a o skutečných aktivitách, kterými se mladý arcikníže v počátcích svého pražského pobytu zabýval.

PŘÍLOHA

Itinerář arciknížete Ferdinanda v roce 1551

LEDEN 1551		ÚNOR 1551		BŘEZEN 1551	
1		1		1	Augsburg
2		2		2	
3		3		3	
4		4		4	
5		5		5	
6		6		6	
7		7		7	
8		8		8	
9		9		9	
10		10		10	
11		11		11	
12		12		12	
13		13		13	
14		14		14	
15		15		15	
16	Augsburg	16	Augsburg	16	
17		17		17	
18		18		18	
19		19		19	
20		20		20	
21		21		21	
22		22		22	
23		23		23	Víděň
24		24		24	
25		25		25	
26		26		26	
27		27		27	
28		28		28	
29		29		29	
30		30		30	
31		31		31	

DUBEN 1551		KVĚTEN 1551		ČERVEN 1551	
1.	Laxemburg	1.	Litoměřice	1.	Brandýs, Lysá n. L.
2.	Vídeňské Nové Město	2.	Praha	2.	
3.	Víděň	3.	Bílá Hora	3.	
4.		4.		4.	
5.	Víděň	5.		5.	
6.		6.		6.	
7.	Třebíč	7.	Praha	7.	
8.	Jemnice	8.	Brandýs,	8.	
9.	Něm. Brod	9.	Český Brod,	9.	
10.	Kolín	10.	Lysá n. L.	10.	
11.	Brandýs n. L.	11.		11.	(Praha)
12.	Praha	12.		12.	
13.		13.		13.	
14.		14.		14.	
15.		15.	(Praha)	15.	Brandýs, Lysá n. L.
16.		16.		16.	
17.	Brandýs	17.	(Praha)	17.	
18.	Brandýs	18.		18.	
19.	Praha	19.		19.	Brandýs
20.		20.	(Praha)	20.	
21.		21.	(Praha)	21.	
22.		22.		22.	Brandýs, Poděbrady
23.	na lovu	23.		23.	
24.	Praha	24.		24.	
25.		25.	Praha	25.	
26.		26.	(Praha)	26.	
27.	Brandýs nad Labem	27.	(Praha)	27.	(Praha)
28.		28.	Most	28.	
29.		29.	Brandýs,	29.	
30.		30.	Lysá n. L.	30.	Rakovník
31.		31.			

ČERVENEC 1551		SRPEN 1551		ZÁŘÍ 1551	
1.	Rakovník na lovu	1.	Techlovice	1.	Veltrusy
2.	Bratronice,	2.		2.	Mlkovice
3.	Šrašeci a	3.	Poděbrady,	3.	okolí
4.	okolí	4.	na lovu	4.	na lovu
5.		5.	v okolí	5.	Stodálky
6.		6.	nocleh, zpěv	6.	snídaně
7.		7.		7.	
8.		8.	Poděbrady,	8.	(Praha)
9.		9.	Chlumec,	9.	Rakovník,
10.		10.	Vápmo,	10.	Křivoklát a
			Kolín		okolí
					na lovu
11.		11.	Techlovice	11.	snídaně na
			snídaně,		fatě Lišany
			večeře u p.		
			Smrtického		
12.		12.		12.	Rakovník
13.		13.		13.	
14.	(Praha)	14.		14.	Rakovník
					nocleh
15.		15.		15.	
16.		16.	Lysá n. L.	16.	snídaně
			příjezd		v lese; oběd
					Červeněves
17.		17.	Lysá n. L.	17.	
			nocleh, zpěv		
18.		18.	Nymburk	18.	
			nocleh, zpěv		
19.	(Praha)	19.	Poděbrady	19.	
			nocleh, zpěv		Liebveschi
20.	Velím	20.	Kolín	20.	
	snídaně		nocleh, zpěv	21.	
21.	Poděbrady	21.			
	příjezd a				
	nocleh				
22.		22.		22.	Brandýs,
					na lovu
23.	Vápmo,	23.	(Praha)	23.	
	snídaně				
24.	Kladruby	24.		24.	
	snídaně				
25.	Kolín	25.		25.	Benátky,
	snídaně				snídaně
26.	(Praha)	26.		26.	
	snídaně				
27.	Sadská	27.		27.	
	snídaně				
28.		28.	Veltrusy	28.	Praha, hrad
			na lovu		zpěv
			v okolí		u snídaně
29.		29.		29.	
30.		30.	Veltrusy	30.	
			nocleh, zpěv		
31.		31.	Neuhohzeves	30.	
			snídaně		

ŘÍJEN 1551		LISTOPAD 1551		PROSINEC 1551	
1.	(Praha)	1.		1.	Roudnice
					snídaně v mlý-
2.		2.	cesta a	2.	ně u Gřespeka,
			pobyt na		lov na vodě
			Zelené		
			na Březnici		
			u p. Myšíky		
3.		3.	Zelená Hora	3.	Roudnice
			nocleh, zpěv		
4.		4.	pobyt na	4.	Mělník
			Zelené Hoře		nocleh
5.		5.		5.	Brandýs
6.		6.		6.	Brandýs
7.		7.		7.	Praha, hrad
					ráno odjezd
					z Brandýsa
8.	(Praha)	8.	odjezd ze	8.	
			Zelené Hory		
9.		9.		9.	Praha
					vyjíždí ráno
					naproti králi
					ke Kolínu
10.	Brandýs	10.	Rokycany,	10.	Zelená
			večeře		Hora
11.		11.	Beroun,	11.	
			večeře		
12.		12.	návrat Pra-	12.	
			ha, zámek		
13.		13.		13.	(Praha)
14.		14.		14.	
15.		15.		15.	(Praha)
16.		16.		16.	Český Brod
17.		17.		17.	Český Brod
					nocleh, zpěv
18.		18.		18.	Mělník
19.		19.		19.	
20.	Mělník a	20.		20.	Český Brod
	Roudnice,				nocleh, zpěv
21.	na lovu	21.	(Praha)	21.	
22.		22.		22.	
23.		23.		23.	
24.		24.	(Praha)	24.	Praha
					koncerty
25.		25.		25.	
26.		26.		26.	
27.		27.		27.	
28.	(Praha)	28.		28.	
29.	Praha, hrad	29.	šermitický	29.	Praha
	turnaj		turnaj		
30.		30.		30.	
31.		31.		31.	Křivoklát